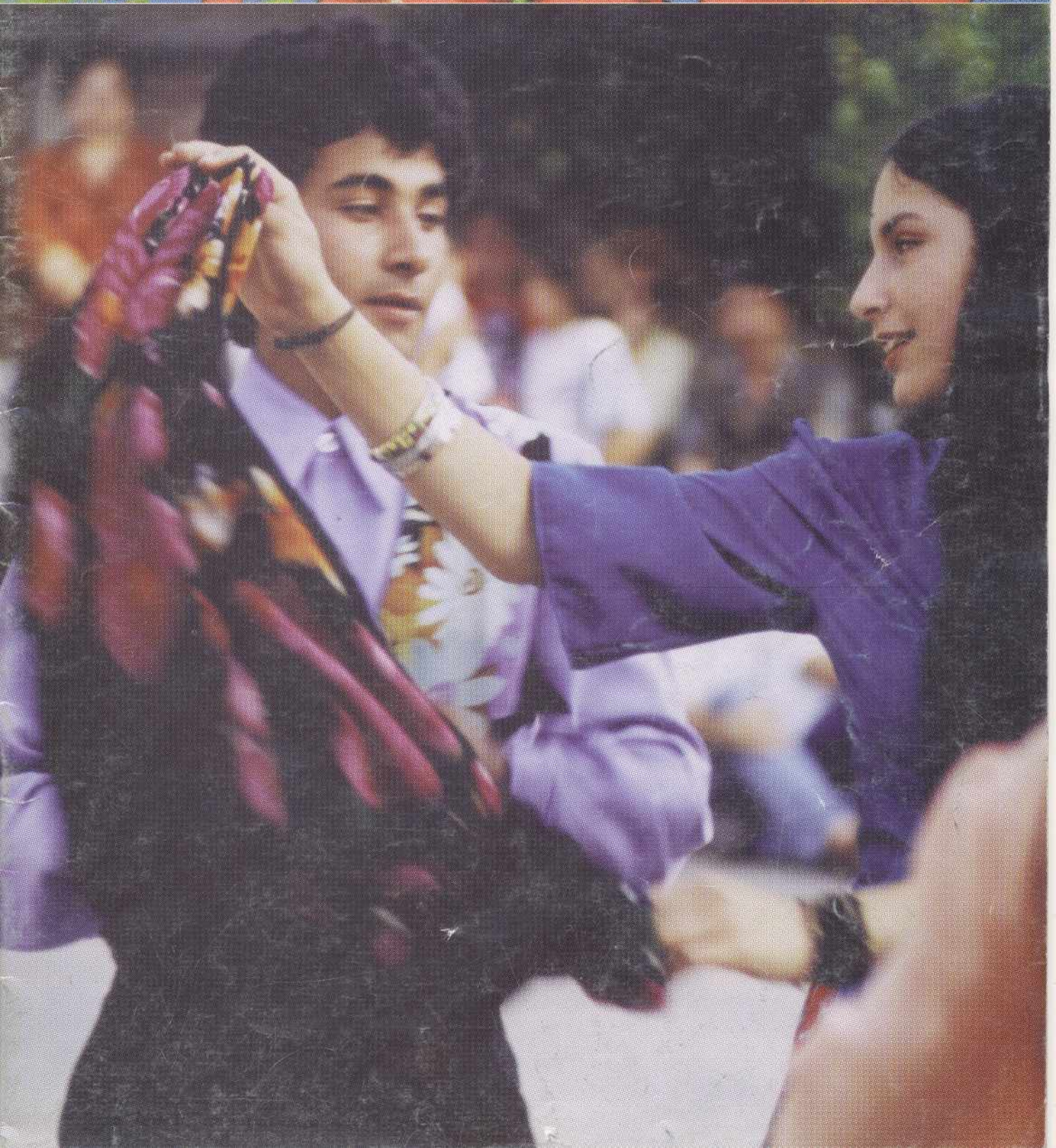

ROMANO WHEEL

ROMSKI SVET št. 2

NOVEMBER '96

Nekega dne se je bog odločil, da ustvari človeka. Vzel je blato in iz njega izdelal kip, ki ga je postavil v lonec, da bi ga spekel. Odšel je na sprehod in pozabil na svoje delo. Ko se je vrnil, je bil človek ves izpečen in popolnoma črn. Postal je prednik črncev. Bog je začel znova. Bal se je, da kip spet ne bi počrnel, zato je lonec prezgodaj odkril.

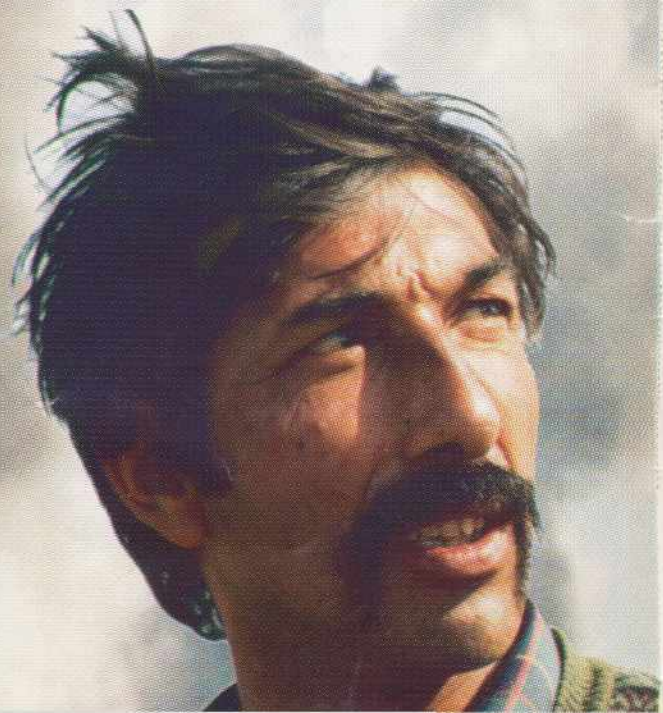
Človek je bil povsem bel, nedopečen. Postal je prednik belcev. Tretjič je bog postavil svoje delo na ogenj in tedaj je dobil najlepšega človeka. Imel je zagorelo barvo kot zlato, to je prednik Romov.

Romske legende

Jek dive pe devel odločinda, da kerela manuše. Linda blato i lestar kerđa manušano kipo. Ka alo nazat, ratinda i hine dova kipo čisto prethardo i kalo. Dova kipo astilo črnco.

Devel začminda pal od kraja. Kana le hine pa dar, da ne bi ov kipo kalo i prethardo, vaso dova linda posuda presik zuro jak. Kava manušano kipo hine čisto parni i nane još paklo.

Vaso dova astilo gađo. Trito puto devel kerđa sa čače i vaso dova kava manušano kipo rom. Kava hine najbedevede i najšužede manuš, ka pe po celo životo svitenle i hine le farba sar godi zlato. Vaso dova astilo kava trito manuš ROM.

1. KOLOFON	1
2. PO SLEDEH ROMSKE ZGODOVINE	
- Indija - pradomovina evropskih romov.....	2
3. ROMI IN SVET	
- Romska problematika.....	6
- Moji, naši, vaši Romi.....	7
- Pikapolonica - romski vrtec.....	8
- Ugotovitve zveze romskih društev Slovenije glede dosedanjega uresničevanja vladnih ukrepov za izboljšanje položaja Romov v Sloveniji.....	9
- Ustanavljanje novih romskih društev.....	10
- Prvi stalni opazovalec položaja Romov pri Svetu Evrope.....	10
- Peti mednarodni tabor Romi 96.....	11
- Dvojna diskriminacija romskih žensk.....	12
- Romi in princesa.....	12
- Zakaj jih ne marajo.....	15
4. INTERVJU	
- Jožek Horvat - Muc.....	16
5. KULTURA	
- Prisluhnite Romom.....	20
- Z obiska na inštitutu za romske študije v Indiji.....	20
- Mednarodni izbor romske lepote 96 v Makedoniji.....	22
- Romska miss Slovenije 96.....	24
- Dnevi romske kulture v Murski Soboti.....	26
- Skupina Šukar na shodu Romov v čast romske zaščitnice Sare.....	28
- Romska gledališka skupina na Linhartovem srečanju podeželskih gledaliških skupin.....	31
- Seminar romske folklore.....	31
6. IZ CIGANSKE DUŠE	
- iz knjige "Ciganska poezija".....	32
7. MOJ MALI SVET	
- otroški prispevki.....	34

* barvne fotografije

- naslovnica - Nada Žgank
- notranja platnica - Stanka Glogovič
- Nada Žgank
- zadnja platnica - Toni Dugorepec

* ilustracija

- za zadno notranjo platnico
- Beno Brajdič

* logotip

- in oblikovalska zasnova revije
- Boris Bačić

* izid časopisa **Romano Them** sta omogočila
Zavod za odprto družbo -Slovenija
in **Ministrstvo za kulturo RS**

* tehnična podpora
KGB★ZOD

Po mnenju ministrstva za kulturo RS št. 415 - 562 / 96, se **Romano Them / Romski Svet** šteje med proizvode za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

ROMANO THEM - ROMSKI SVET

št. 2, letnik 1, november 1996

Založnik: Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela - Projekt ROMI

Poljanska 5, 1000 Ljubljana, tel/fax: 061 315 011

Glavni in odgovorni urednik: Tatjana Avsec

Uredniški odbor: Jože Horvat, Rajko Šajnovič, Nenad Vitorović, Stanka Glogovič, Nada Žgank (fotografija)

Lektorica: Živa Vidmar

Tehnični in grafični urednik: Boris Bačić

Tisk: Tiskarna VOVK D.O.O., Kamnik

Naklada: 500 izvodov

ISSN 1318 - 9158

INDIJA - PRADOMOVINA EVROPSKIH ROMOV

Stanka Glogovič

INDIJA - velika dežela tolikih raznolikosti in lepot, je celina in hkrati podkontinent, kjer eno podnebje prehaja v drugo, tako da lahko ob istem času v letu doživimo neznansko vročino na jugu in nepopisen mrz ob vznožju himalajskega pogorja na severu. Vse to se odraža na prebivalcih, njihovi preteklosti in sedanjosti, načinu življenja, religijah, kulturah in jezikih. Ravno izjemna jezikovna pestrost, saj pozna Indija preko 20 knjižnih jezikov, z dialekti pa 844 jezikovnih variant (dejansko število je najbrž precej večje), sestavlja skupaj s številnimi etničnimi skupinami pisan mozaik, ki začudi in prevzame vsakogar.

To je pradomovina evropskih Romov¹, njihova BARO-THAN, veliki svet ali velika zemlja (PHUV), na katero jo še danes vežejo skupne kulturne in jezikovne korenine. Če hočemo razumeti historično tradicijo evropskih Romov, se moramo seznaniti z zgodovino njihove pradomovine.

Minilo je že več kot stopetdeset let, odkar smo dobili dokončne znanstvene potrditve, da je Indija zares pradomovina Romov. Potrebno je omeniti, da so posamezniki, tako znanstveniki kot potopisci, že mnogo prej omenjali Indijo kot deželo, iz katere izhajajo Romi. Že v začetku 15.

stoletja (leta 1422) je v kroniki mesta Forlija (Italija) omenjeno, da so iz Indije, toda ta novica je ostala brez odziva. Kasneje, v 17. stoletju, se pojavita dva neutrudna proučevalca romskega življenja. Prvi je bil Bonaventura Vulcanius, profesor grškega jezika v Leidnu, katerega imajo mnogi za začetnika romologije. Njemu sledi Jacob Tomasius, ki je v Leipzigu zagovarjal prvo doktorsko disertacijo o romski tematiki z naslovom Disertatio Philosophica de Cingaris (1652).

Kljub vsemu, je šele H.M.G. Grellmannu v 18. stoletju uspelo odstraniti dileme o indijskem izvoru evropskih Romov.²

In zdaj pridemo do prelomnice v znanstvenem proučevanju Romov, katero predstavljata dva moža, ki sta delovala in živela v 19. stoletju. Pott A. F. je napisal prvo izvirno znanstveno delo o izvoru romskega jezika.³ Njegovo delo je nadeljeval Slovenec Fran Miklošič, ki je s pomočjo romskega jezika potrdil, da je severozahodni del Indije tisti, od koder so se začeli seliti predniki današnjih evropskih Romov.⁴

Vsa ta jezikoslovna raziskovanja so spremljala še antropološka, sociološka in zgodovinska, ki trajajo še danes.

Zavedati se moramo, da so kljub vsemu še vedno odprta mnoga vprašanja kot npr. kdaj so se začele prve romske skupine seliti iz Indije in kaj je bil glavni vzrok njihovih selitev!

Da bi lažje razumeli dejstva iz njihove zgodovine, se moramo zavedati, da je le-ta, v obdobju pred selitvami in v času selitev, hkrati tudi indijska zgodovina.

Mnogi raziskovci se strinjajo, da preko proučevanja romskega jezika spoznavamo njihovo zgodovino. Preko jezika odkrivamo njihove selitvene poti iz pradomovine preko dežel, kjer so se ustavili za določen čas, vse do prihoda na evropska tla. Romolog Rajko Đurić pravi, da je romski jezik edina knjiga, ki so jo ponesli iz Indije. Jezik predstavlja njihov kolektivni spomin in je pričevanje o njihovem pogledu na svet. V njem je zajeta njihova duhovna in materialna kultura, ki hkrati vsebuje kulturne elemente tistih narodov, s katerimi so prihajali v stik v času svojega še ne do konca raziskanega popotovanja.⁵

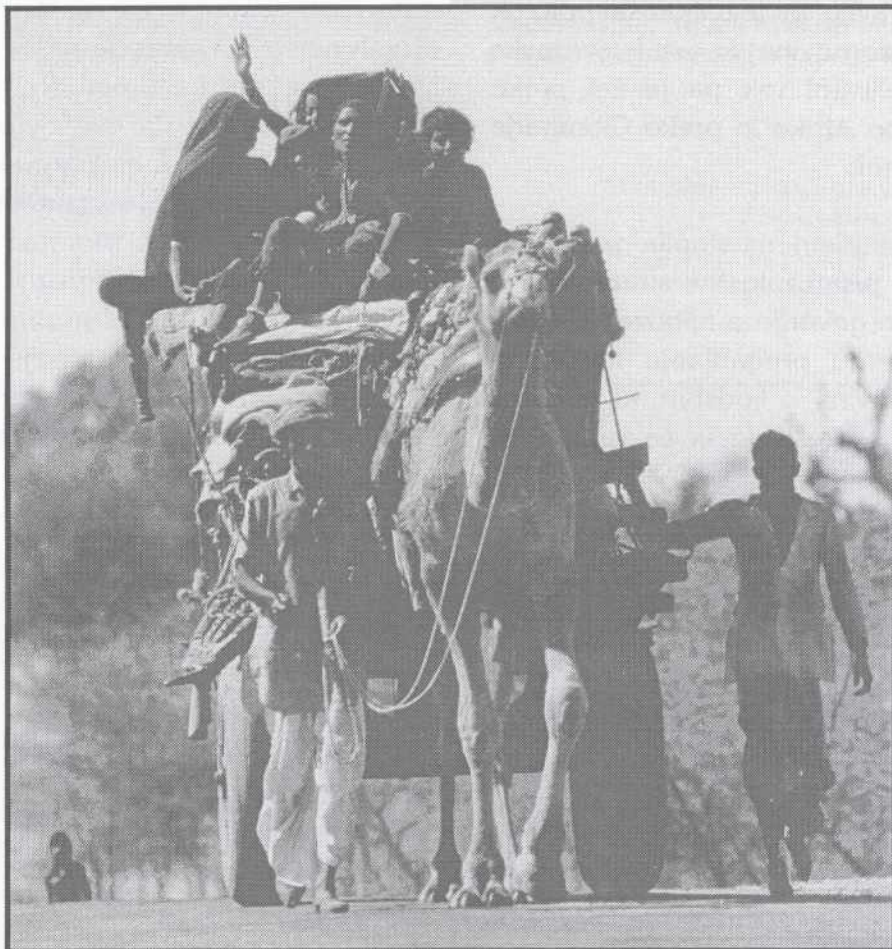
Kako so romska plemena živela v Indiji pred selitvami, s čim so

se ukvarjala, ali so bila vključena v sistem kast ali ne - le malo od tega je temeljiteje raziskanega in znanega.⁶

Večina dosedanjih raziskovalcev tega obdobja se je opiralo na MANUJEV ZAKONIK, ki je nastal v 2. stoletju pr.n.š. Iz določil, zapisanih v tem zakoniku, je ugotovljeno, da so se takrat Radžputi⁷ ukvarjali predvsem s kovaštvom, obdelovanjem kovin, trgovanjem, plesom, igranjem in prerokovanjem. Prav te in njim podobne dejavnosti pa je Manujev zakonik prepovedoval in kršilce kaznoval tako, da so se morali seliti iz kraja v kraj in živeti izven naselij.

Ali je mogoče to začetni vzrok njihovim selitvam izven meja domovine, se še ne ve.⁸ Naj so se njihove selitve začele že v prej omenjenem obdobju ali ne, vemo, da so množične selitve imele svoje začetke v 5. stoletju in potem spet v

9. stoletju vse do časa, ko so v 11. stoletju Indijo zapustila zadnja selitvena romska plemena.⁹ V tem času, v obdobju med 9. in 11. stoletjem, je v Indiji vladala dinastija Pratihara, ki je izhajala iz Radžistana in je takrat imela oblast nad vzhodnim Pandžabom in severno Bengalijo, pokrajinama, ki so ju naseljevala romska plemena. Vdor¹⁰ Arabcev v Indijo, ki se začne v 8.

stoletju z zavzetjem o bmo čja Sinda, vpliva na začetke razpadanja posameznih romskih plemenskih zvez. Ta muslimanska osvajanja doživijo svoj višek v času sultana Mahmuda iz Ghaznija. Vojskovodja Mahmud je z nekaj zaporednimi vojaškimi vpadi v severo zahodni del Indije skoraj do konca opustošil področja,

kjer je prebivalo večje število romskih plemen.

Rajko Đurić (Seobe Roma, BIGZ, Beograd, 1987) meni, da so prav ti vojaški vpadi vzrok za razpad romske plemenske zveze in s tem začetek množičnega preseljevanja romskih skupin izven meja Indije.¹¹ Kajti v času, ko je vojskovodja Mahmud Ghazni priključil pod svojo oblast tudi Pandžab in Sind, je dejansko razpadla skupnost Romov, ki je živela na tem področju.¹²

Obsojeni na umik (ali pa ne) so plemena ROM, SINTI in KALES zapuščala Indijo v manjših in večjih skupinah in se selila iz dežele v deželo proti zahodu. Selitvena pot jih je vodila preko prednje Azije v smeri proti evropski celini. Na svoji poti so se za nekaj desetletij najprej ustavili v Perziji (Iran) in kasneje v Armeniji za dobo skoraj dveh stoletij.¹³ Pri selitvi iz Armenije so se večje romske skupine razdelile na

manjše in nadaljevale pot v treh različnih smereh. Ena od skupin je šla na sever do Kaspijskega jezera, preko Kavkaza v Rusijo, in od tam v severnoevropske dežele. Druga večja skupina se je razdelila na dva tokova. Večji del skupine se je pomikal preko Turčije v Grčijo, se tam ustavil za nekaj časa, nato pa so se odpravili naprej proti severu, v notranjost balkanskega polotoka (Romi pravijo, da je balkanski polotok njihova evropska domovina) in ostale evropske dežele. Manjši selitveni tok pa je šel preko Palestine v severno Afriko in preko Gibraltarja na Pirenejski polotok.

Ko so prva romska plemena stopila na evropska tla, se začnejo pisati žalostne strani njihove zgodovine, ki nam govorijo o njihovem eksodusu, brezkončnemu preganjanju in pogromom. To je zgodovina o ljudstvu, ki ni nikoli ničesar imelo, a je preživelo in še vedno živi med nami.

Vse do zdaj razbrane in proučene selitvene poti Romov iz Indije v Evropo so nepopisna zakladnica gradiva, ki nam omogoča raziskovanje vplivov kultur, narodov in dežel, s katerimi so Romi prihajali v stik in obratno. Romi so se med selitvami seznanjali in prevzemali njihovemu načinu življenja do tedaj nepoznane elemente ter hkrati puščali za seboj sledove svoje duhovne, socialne in materialne kulture v drugih narodih. Danes se naše razumevanje in sprejemanje drugačnosti Romov, njihovega načina življenja in njihove življenjske filozofije nasploh, večinoma ni premaknilo iz mrtve točke. Zato, če že ne moremo razumeti njihove drugačnosti, potem jo moramo vsaj poskušati dopustiti. Njihova drugačnost je ravno tako kot naša utemeljena s kulturnimi in socialnimi modeli, ki pri obojih temeljijo na tradiciji in običajih. Do Romov se ne opredeljujemo le zaradi njih, ampak predvsem zato, ker se s tem opredeljujemo do samega sebe.

Romska plemena so se po odhodu iz svoje domovine Indije še stoletja selila, zato je nomadstvo postalo in ostalo njihov specifičen način življenja še nekaj stoletij tudi na tleh Evrope. Kljub težkim in različnim pogojem življenja v tujih okoljih in selitvah iz dežele v deželo, so Romi še do danes ohranili zavest o skupnem izvoru, jeziku in kulturi.

V razmislek: savo gav, gasave Roma (kakrašna vas, takšni Romi).

OPOMBE:

¹ Poimenovanje - ime Rom so prinesli s sabo iz Indije, kar nam potrjuje izvor v romski etimologiji. Pomeni hkrati ime in izkazuje etnično pripadnost

romski skupnosti. V prevodu pomeni človek, mož. Mnoga izmed poimenovanj, ki so nam danes znana, so romske skupine dobile kasneje od narodov, s katerimi so na selitvenih poteh prihajale v stik.

² Grellmann H. M. G., Historischer Versuch über die Zigeuner, Göttingen, 1787.

³ Pott A. F., Die Zigeuner in Europa und Asien, Halle 1844-1845.

⁴ Miklošič (=Miklosich) F., Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner, Wien, 1872-1880.

⁵ Jezik je še danes najmočnejši dokaz kulturne in nacionalne identitete Romov. Romski jezik (Romani Čhib) je sestavljen iz več narečij in sodi v novoindijsko skupino indoevropskih jezikov.

⁶ Neutrudni raziskovalec dr. Vania de Gila - Kochanowski, lingvist in antropolog še vedno ugotavlja nova dejstva s tega področja.

⁷ Radžputi in Džati so po mnenju raziskovalcev predniki današnjih evropskih Romov.

⁸ R. Đurić pravi, da so ravno zahvaljujoč Manujevemu zakoniku Romi tudi kasneje ostali zvesti svojim tradicionalnim poklicem.

⁹ Romska plemena, ki so po tem obdobju še naprej živela na območju severzahodnega dela Indije, so se nekoliko kasneje začela seliti znotraj njenega ozemlja: nekatera še više proti severu, druga preko dekanske planote na jug, zato jih danes najdemo po celem indijskem polotoku.

¹⁰ Indija je dežela, ki je bila v svoji zgodovini največkrat izpostavljena vpadam tujih osvajalskih sil.

¹¹ Glede na dozdej znana dejstva iz romske zgodovine, je pomembno omeniti, da so posamezne romske skupine bile v Bizancu že leta 800, v takratni Perziji pa še prej, v 5. stoletju.

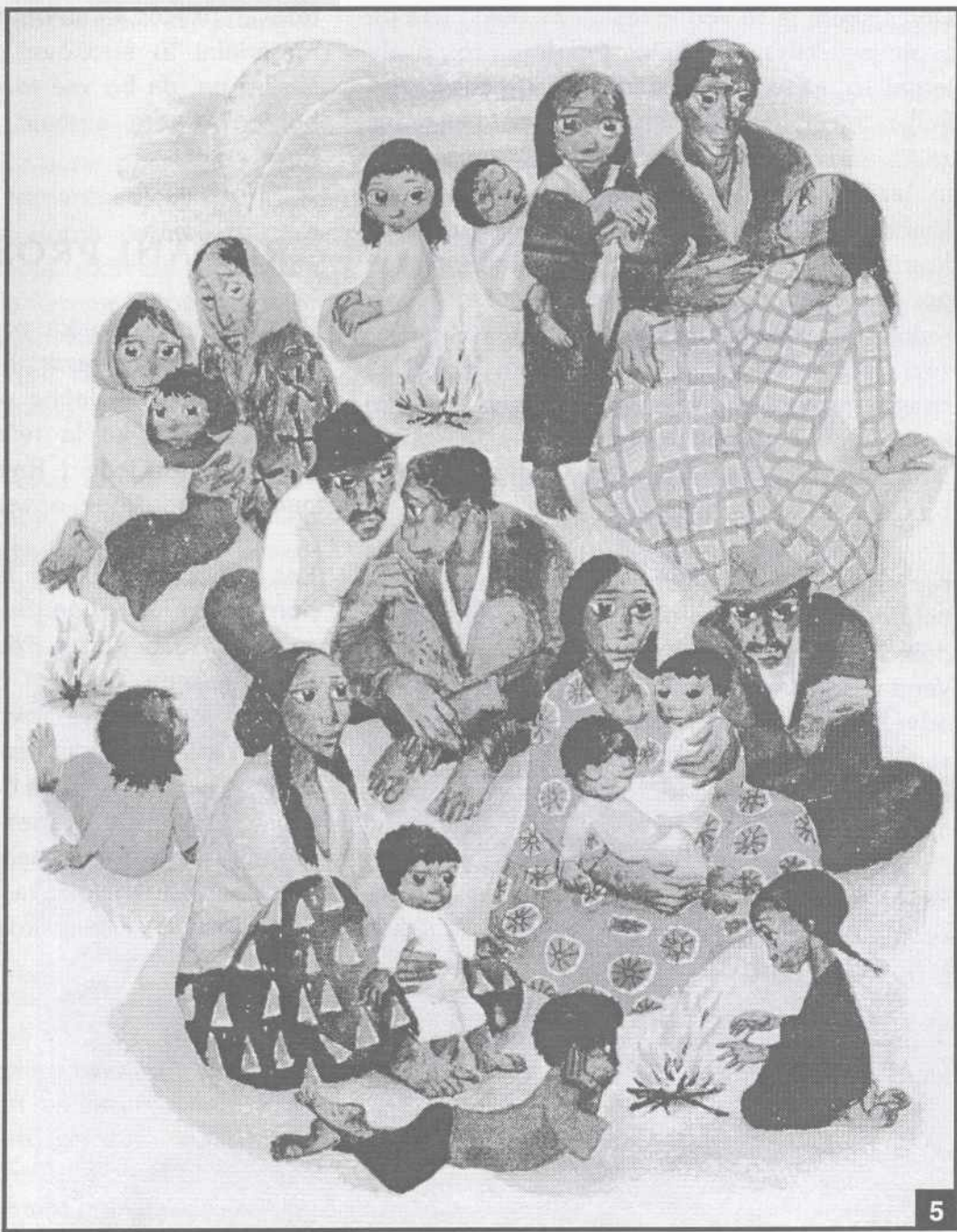
¹² Pri indijskih ljudstvih

je še vedno živ spomin na okrutnega vojskovodja, osvajalca, zavojevalca Mahmuda Ghaznija, zato je tudi v jeziku Romov njegovo ime postalo sinonim za tujca, človeka, ki ne pripada njihovi skupnosti - to je gadžo, poimenovanje, ki ga še danes uporabljajo evropski Romi za vse Nerome.

¹³ Na podlagi romskega jezika so lingvisti rekonstruirali njihove selitvene poti iz Indije. Elementi perzijskega in armenskega jezika v jeziku evropskih Romov dokazujejo, da so na svoji selitveni poti iz pradomovine, morali iti skozi Perzijo in Armenijo in se tudi na teh območjih zadrževali nekaj časa.

* FOTOGRAFSKO GRADIVO JE IZ KNJIGE "CIGANI SVETA", JUGOSLAVENSKA REVIIJA, BEOGRAD 1988

** ILUSTRACIJA NA STRANI 5 JE IZ KNJIGE "GYPSY FOLK TALES", IZDAL PAUL HAMLYN, LONDON 1966

ROMSKA PROBLEMATIKA

Rajko Šajnovič

Edino sami se lahko dvignemo in borimo, da bomo enakopravni člani v slovenski družbi.

Romska problematika posebno pri nas na Dolenjskem je še vedno težka. Že dolga leta pri svojem aktivnem delu poznam to problematiko, ki jo v slovenski družbi rešujejo tisti ljudje "civilni" in gospoda, ki so za to plačani, zadolženi, odgovorni in predpostavljeni. Res je in jaz to dobro vem, da gospoda pomaga Romom. Samo to ni veliko in ni vse prav za Rome. Niti ena občina, kjer živijo Romi, ne zna pravilno reševati romske problematike. Zakaj? Kakšen in kje je razlog? Ali Rome še vedno sovražijo, se jih bojijo, ali ne znajo ali pa ne smejo reševati romske problematike - morda jim ne dovoli republiška gospoda, ali zato, ker nimamo svoje romske države, ali pa je kriv 65.člen slovenske Ustave?

Kje je prava resnica? Na vsa ta vprašanja posebej dolenjski Romi, ne znajo odgovoriti. Jaz pa dobro vem, v katerem paketu je prava resnica. Vendar sam ne morem in nimam moči, da bi odvezal ta paket resnice, dokler meni in samemu sebi ne boste pomagali sami dolenjski Romi in naši prijatelji ter tudi Romi iz Prekmurja in Gorenjske.

Po drugi strani pa nam bo pomagal in nam bo koristen ta novi romski časopis, Romano them, ki bo javen in ne tajen in lažniv.

Romi si želimo, da nam pomaga širša slovenska družba (občine, državni zbor in vlada RS), vendar ne samo z jezikom, ne hladno, ne z jezo, ne le na belem papirju, ne hinavsko, ne izkoriščevalsko, ne žaljivo, ne samo za lastne cilje in namene, ne po hitlerjevsko in ne

na politikantski način. Pomagati moramo drug drugemu, pomagati moramo po poštenu in mirni poti.

Ugotavljam, da se moramo mi Romi najprej sami prebuditi in sami sebi pomagati. Edino sami se lahko dvignemo in borimo, da bomo enakovredni člani v slovenski družbi. Boriti se moramo za našo pravo resnico in za zaščito človekovih pravic Romov. Slovenska družba "tavečja gospoda" pa naj spoštuje naše romske posebnosti, navade, šege, ki izhajajo iz naše kulturne tradicije, in našo kulturo.

Veliko bo treba še narediti na področju izobraževanja, zaposlovanja in zdravstva Romov, na področju socialne zaščite, kulture in zgodovine Romov. Vse to pa je zapleten in težaven proces, ki ga bomo lahko izpeljali le ob materialni in strokovni pomoči vse družbe. Mislim pa, da bo vse to lažje in hitrejše, če si bomo pri tem aktivno pomagali predvsem Romi sami.

ROMANI PROBLEMATIKA

Romani problematika posebno zu mende po Dolenjsko hili još vavik phari. Več dugo berša zu mri aktivno buti lačhe prindaro kaja Romani problematika, ka la rešovinen du slovensko družba kole Gađe i Raja ka hile vaso kava pučinde, zadužinde, odvakerde i postavinde.

Res hilo i meni kava lačhe đano, da Raja, pomozinen Romenge. Samo kava naj but i naj sa čače vaso Roma. Niti jek občina hok ka Roma živinen, na đani čače rešovini Romani problematika. I jere? Savo i kaj hilo vzroko? Ali Romen još navik mrzinen, Romen na marinen, Romendar pe daren, na đanen rešovini Romani problematika, na tromen, ali lenge na meken republiško Raja, ali vaso dova ka mende naj mengeri Romani država, ali pa hilo krivo 65. členu zakonu i slovensko ustava?

Po sa, kale phučibe alava posebno dolenjsko Roma, na đanen čače odvakeri. Meni pa lačhe đano, da du kava paketo hili čači resnica. Kokaro meni našti i naj ma moči, da izphando kava paketo resnica, dok mange peseke na pomozinen kokora dolenjsko Roma i mengere prijatelja sosedi Roma zuro Prekmurje i Gorenjsko.

Po aver rik pa menge pomozinena but koristno, kale neve, romane cajtinge Romano them, ka avena javno a na tajno i khalamne.

Me i Roma pa peske želinamo, da menge pomozinen širjede slovensko družba. Samo na po čhip, na šilalo, na jezaha, na po parno papiri, na khalavi, na iskoristini, na žalini, na samo vaso lastno cilja i nameni, na po hitljsko i na politikansko načino. Pomozini morinamo jek avreske. Pomozini morinamo po pošteno, mirno drom.

Meni kokoro ugotovino, da pe morinamo amen Roma najprije kokora izbudini i kokora peske pomozini. Edino amen Roma pe morinamo kokora azdi i borini, da ovama enakovidno člani du slovensko družba, borini pe morinemo vaso mengaro Romano čačipe, vaso mengeri Romani manušani zaščita.

Slovensko družba "tabarede raja", pa morinen spoštovini mengere Romane posebno koniko navade, ka aven zuro romano običaji i aver kulturno okolica hok ka Roma živinen. But još avela triba ker i vaso šola, sikavibe i izobrazba Romani, vaso dova, da kerena Roma buti vaso 15 berš kratko Romano življenji i vaso aver socialno težave i čororipe. But triba ker i vaso Romani kultura i zgodovina.

Čeprav avela res, sa kava zapletimbe i phare ker i, sa kava avela triba materialno, moralno lovenca i strokovno pomozini sa družba, posebno pa kole strokovno butjani služba, ka morinen zagotoviti možnosti vaso šolini, vaso buti ker i vaso manušano vridno romano življenji.

Meni pa mislino, upino i želino, da sa kava ovela loke, lagašnade i sigede, ako aktivno pomozinama i amen kokora Roma kole ka več hile organizimbe du romano društvo. Pomozinama, da avela još lagašnade i sigede Romano korako angle.

MOJI, NAŠI, VAŠI ROMI

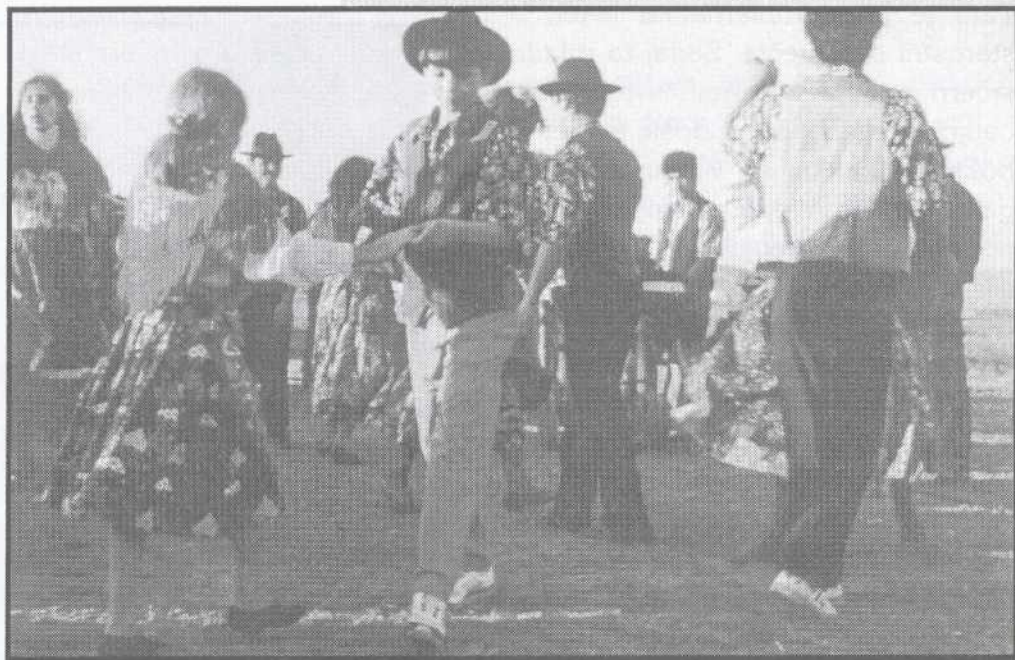
Dušica Balažek

Ob sedenju za pisalno mizo in ob praznem papirju mi privre na plan toliko lepih spominov na rano mladost, da ne vem, kje začet i. Moja mladost ni bila drugačna od mladosti ostalih otrok, pa vendar se je v nečem razlikovala - moji veliki prijatelji so bili in ostali ROMI. Med njimi sem odraščala, spoznala in se naučila njihovega jezika, običajev, navad in skromnega življenja. Vendar me je življenjska pot za dolga leta zanesla drugam. Po več letih sem se zopet neposredno vrnila med njih kot delavka Vzgojno varstvene organizacije v Novem Mestu. Vedno je ostala neka nevidna vez med nami.

Ko jih zdaj zopet od blizu opazujem in doživljam, čutim, da je za njih potrebno še veliko posortiti, jim pokazati v življenju neko pravo pot in smisel vsega početja. Tako sem se aktivno vključila v razne programe socializacije Romov.

V letu 1992/93 smo v okviru Društva ROM Novo Mesto ustanovili folklorno skupino, sestavljeno iz mladih romskih deklet in fantov, v starosti od 14 do 22 let. Prihajajo iz več romskih naselij na Dolenjskem (Žabjak, Šmihel, Jedinščica, Šentjernej, Dobruška vas).

Cilj našega druženja je ohraniti romsko nošo, ples in petje. Tudi pri Romih se pozna velik vpliv modernizacije - pri oblačenju, plesu in običajih.

Folklorna skupina Društva ROM Novo Mesto

foto: Toni Dugorepec

Tako mlada dekleta ne poznajo več romske noše, da o fantih ne govorimo. Današnja mladina nosi kavbojke in mini krila, kar je bilo pred 10-15 leti nekaj nezaslišanega. Velike težave imamo pri izboru repertoarja, ker kot je znano, romska beseda ni nikjer zapisana, pesmi po ustnem izročilu pa so se razgubile. Zato je bil začetek zelo težak, pa vendar z voljo in veseljem se naredi veliko.

Takšna oblika druženja mladih se v praksi pokaže zelo pozitivno, saj je pretok informacij lažji. Pogovorimo se o vsakodnevnih problemih in veselih dogodkih. Vse pa nas druži predvsem veselje do glasbe, petja in plesa, kajti znano je, da so Romi veliki ljubitelji glasbe in plesa.

Pri svojem delu smo uspešni, to pa se v veliki meri pokaže, kako nas sprejme publika (bodisi romska ali neromska). V štirih letih našega delovanja smo imeli kar nekaj gostovanj po osnovnih šolah, v Domu starejših občanov, v begunskem centru v Ljubljani, na letnem taboru OŠ Prevole, v kulturnem domu Janez Trdina v Novem Mestu, ob praznovanju svetovnega dneva Romov... Predstavljeni smo bili na lokalni televizijski postaji in v ostalih medijih.

Zadovoljna sem, da lahko pokažemo, da so Romi drugačni, pa vendar ne takšni, kot jih v večini prikazujejo ljudje.

Predvsem z mladino v starosti od 15 do 20 let se dolga leta ali pa nikoli nihče ni aktivno ukvarjal. Zato je bila problematika le-teh v tej starostni dobi večja. Sedaj ta mladina s srcem prihaja v njihov "vrtec", kjer se čutijo zaželjene, dobrodošle in kjer lahko pokažejo kakšni so v resnici - nič drugačni od neromskih najstnikov s svojimi potrebami in hotenji.

Uvedli smo praznovanja rojstnih dni članov z obdarovanjem - to je bilo nekaj povsem novega za njih; družabna srečanja v drugih romskih naseljih; izlet na Bled, Brezje, na morje - kar je bilo za njih največje življenjsko doživetje - videti in okusiti morje. Na teh izletih so dokazali, da so vredni našega zaupanja, a žal nas je malo "civilov" to doživelo. Tako bi si želela kakšnega negativca, da bi bil z nami in doživiljal srečo in veselje te mladine.

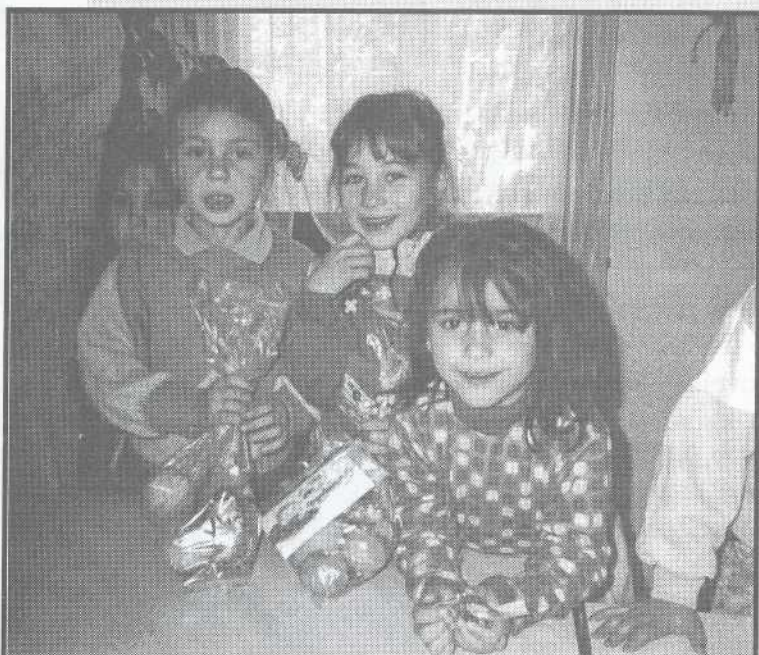
Z delom folklorne skupine bomo nadaljevali tudi v prihodnje, saj se je pokazalo, da je to uspešna zaposlitev in oblika druženja romske mladine. Tudi sami so začutili pripadnost skupini, zato je zanimanje za včlanitev iz leta v leto večje.

Velika želja skupine je, da se v prihodnosti samostojno predstavi v lokalnih in državnih medijih, posname avdio kaseto... Skratka načrtov in želja nam ne manjka, največja želja pa je podpora in priznanje širše javnosti.

PIKAPOLONICA - ROMSKI VRTEC

Magdalena Jarhec,
vzgojiteljica romskega oddelka v Vzgojno
varstveni organizaciji Novo Mesto

Pred dobrimi dvajsetimi leti smo se pričeli zavedati romske problematike tudi v novomeški vzgojno - varstveni organizaciji. Leta 1979/80 je bil zgrajen nov vrtec z osmimi oddelki v Bršljinu. V njem sta bila dva oddelka namensko zgrajena za romske otroke. Toda vrtec je bil oddaljen tri kilometre od romskega naselja in otroke je bilo potrebno voziti s kombijem. Tu smo se pravzaprav prvič srečali z večjim problemom. Romska mati se težko loči od svojega otroka. Pričela so se prepričevanja, dokazovanja, dopovedovanja, da brez izobrazbe življenje

Pozdrav iz Pikapolonice

foto: arhiv vrtca

ne bo lažje in lepše. Tako so tekla leta in pridobili smo največ do deset otrok, ki so bolj ali manj redno obiskovali vrtec. Zavedali smo se, da je to število zelo majhno v primerjavi s tistim, ki so še ostali v naselju. Zato smo se odločili, da bomo igro in delo prinesli mednje. V naselju je bil postavljen bivalni kontejner (brez tople vode, elektrike in sanitarij), ki je bil namenjen tudi ostalim oblikam dela z Romi, a je bil večinoma prazen. Spomladanski in jesenski čas smo izkoristili za igro in delo ter tako iz dneva v dan pridobivali večje število otrok različne starosti. Otroci so se tu prvič srečali s kockami, barvicami, plastelinom, knjigami, skratka z vsem, kar je neromskim otrokom nudeno že od njihovega rojstva. Nudili smo jim lahko marsikaj, le povedati, razložiti in potolažiti jih nismo mogli. Jezik, tako drugačen od slovenskega, ostaja še danes velika ovira pri našem delu.

Bilo je težko, vendar smo vztrajali, saj smo iz leta v leto pridobivali večje zaupanje staršev, obiski so se povečali in začeli smo razmišljati o vrtcu, ki bi stal v njihovem naselju. Denarja za gradnjo ni bilo, ponudila pa se je možnost dobiti leseno barako, ki je nekaj let služila brigadirjem v Žuženberku. Izkoristili smo to možnost in jo postavili sredi novozgrajenega romskega naselja, ki se danes imenuje Brezje.

Vrtec smo poimenovali Pikapolonica in svoja krila je pripravljena odpreti vsakomur, ki nas želi videti pri igri, delu in plesu. Vsakodnevno tu danes ustvarja 24 do 26 malčkov, v starosti od 4 do 6 let. Ob njihovi strani stojita dve vzgojiteljici in dve varuhinji. Na urejene igralnice in okrašene stene z otroškimi izdelki smo zelo ponosni. Prvi vtis obiskovalca je prav takšen kot v vseh ostalih vrtcih. Pa vendar ni tako!

Jutranjega obiskovalca pogled na otroka, ki priteče v vrtec bos, umazan ali slabo oblečen, stisne pri srcu. Sedaj, po nekaj mesecih obiskovanja vrtca, ne gleda več s strahom na vsakodnevno umivanje in urejanje. Šele takrat, ko premaga strah, odpre svojo dušo. Prav v tem in še marsičem smo in bomo še dolgo drugačni. In žalostno je, da smo pri tem osamljeni, da nam le malokdo lahko pomaga, kajti graditi je potrebno na izkušnjah, pa naj bodo te dobre ali slabe.

Želimo si le, da bi naš naslednik bil romskega porekla. Morda jih bo lažje prepričal, da bodo opustili nasilje; puške in pištole zamenjali za knjige in zvezke. Da je to edina pot, ki jih lahko popelje v lepši jutri, jih je težko prepričati in preteklo bo še veliko vode, da bodo do tega prišli sami.

UGOTOVITVE ZVEZE ROMSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE GLEDE DOSEDANJEGA URESNIČEVANJA VLADNIH UKREPOV ZA IZBOLJŠANJE POLOŽAJA ROMOV V SLOVENIJI

Jožek Horvat-Muc

Ugotovitve z druge seje Zveze romskih društev Slovenije, ki je bila dne 20.9.1996 v Murski Soboti:

1. Zveza romskih društev Slovenije je zadovoljna s sprejetimi ukrepi Vlade Slovenije za izboljšanje položaja Romov v Sloveniji. (Program ukrepov za pomoč Romom v Sloveniji je objavljen v 1. številki Romano them)

2. Pozitivno ocenjujemo dosedanje ukrepe na področju šolstva, za katero menimo, da je najbolj urejeno in so vidni tudi dobri rezultati.

Pozitivne rezultate ugotavljamo tudi na področju sociale.

Vidno so se izboljšale razmere na področju samoorganiziranja Romov v Sloveniji, saj so poleg že obstoječih društev v občinah Krško, Novo Mesto, Puconci in Murska Sobota v postopku ustanavljanja tudi nova romska društva v občinah Velenje, Rogaševci in Kočevje. K temu je veliko prispeval Urad za narodnosti RS. Terensko delo ter pripravo dokumentov za registracijo novih društev pa je opravila Zveza romskih društev Slovenije.

Velik premik v pozitivno smer opažamo predvsem na področju kulturne dejavnosti Romov v Sloveniji, saj se romska društva veliko več ukvarjajo z razvijanjem in ohranjanjem romske kulturne identitete.

Izražamo tudi zadovoljstvo na področju informiranja romske skupnosti v različnih krajih Slovenije. Delujeta dve radijski oddaji za Rome in sicer v Novem Mestu in v Murski Soboti, izhaja regijski romski časopis, ki pokriva področje Prekmurja ter časopis (revija) Romski svet, ki pokriva celotno Slovenijo.

Na področju bivalnih razmer in urbanističnih ureditev romskih naselij so tudi opazni rezultati. Pripravlja se urbanistični načrt za romsko naselje Pušča pri Murski Soboti, narejeni pa so tudi prvi koraki pri reševanju problema naselja Kerinov Grm v občini Krško. Še veliko pred tem pa se je pričelo urejanje romskega naselja Brezje (Žabjak) v novomeški občini.

3. Nezadovoljni pa smo predvsem s področjem zaposlovanja Romov, kjer doslej ni nobenih rezultatov.

Nezadovoljstvo izražamo tudi zaradi načina informiranja obstoječih romskih radijskih oddaj, kjer opažamo odsotnost romskega jezika ter romske glasbe.

4. Vladi Republike Slovenije predlagamo, naj s takimi ukrepi še naprej pomaga k izboljšanju položaja Romov v Sloveniji. Predvsem je potrebno s finančno podporo urediti bivalno-urbanistični položaj romskih naselij.

USTANAVLJANJE NOVIH ROMSKIH DRUŠTEV

Jožek Horvat - Muc

Predstavniki Zveze romskih društev Slovenije smo v drugi polovici leta 1996 pričeli z akcijo ustanavljanja novih romskih društev. Tako je bil v soboto, 28. septembra ustanovni sestanek romskega društva ROMANO VOZO (Romski voz), ki so ga ustanovili Romi, živeči v občini Velenje. V soboto, 5. oktobra se je ustanovilo romsko društvo ROMANO ZELENKO VEJŠ (Romski zeleni gozd) v občini Rogaševci. V ustanavljanju pa je tudi romsko društvo v Kočevju.

Na ustanovnih srečanjih je vodstvo Zveze romskih društev Slovenije predstavilo in

obrazložilo postopek ustanavljanja in način njihovega vključevanja v Zvezo romskih društev Slovenije.

Vsem novim društvom želimo obilo uspeha in kreativnosti pri delu ter uspešno medsebojno sodelovanje in povezovanje!

MG-S-ROM - PRVI STALNI OPAZOVALEC POLOŽAJA ROMOV PRI SVETU EVROPE

Drugi sestanek Strokovne komisije za romska vprašanja pri Svetu Evrope je bil načrtovan za 10. in 11. oktober. Žal doslej še nismo prejeli nobenih novic s tega srečanja, saj Vestnik Sveta Evrope prihaja k nam z zamudo. Iz istega razloga v prejšnji številki nismo mogli poročati o prvem sestanku te komisije, čeprav je bil že konec marca v Strasbourgu. Zato bomo to storili sedaj.

Kaj se torej skriva za uradno oznako MG-S-ROM? Gre za 7-člansko skupino, ki jo sestavljajo strokovnjaki/nje iz sedmih dežel: Outi Ojala iz Finske, Carmen Santiago Reyes iz Španije, Josephine Verspaget iz Nizozemske (predsednica komisije), Catalin Zamfir iz Romunije, Milčo Dimitrov iz Bolgarije, Claudio Marta iz Italije in Andrej Mirga iz Poljske (podpredsednik).

Komisija je prva stalna opazovalka položaja Romov pri Svetu Evrope. Bila naj bi svetovalka Odbora ministrov, kakor tudi drugih uradov Sveta Evrope ter držav članic, za vprašanja, ki zadevajo Rome. Njena naloga je predvsem sprožati in spodbujati dejavnosti ostalih organov Sveta Evrope in drugih institucij ter jih usklajevati, ne pa organizirati lastne projekte. Koordinator aktivnosti, ki zadevajo Rome g. John Murray (glej prejšnjo številko) je imenovan za tajnika komisije.

Na svojem prvem srečanju marca letos, je skupina zastavila poglobitve cilje. Ti zajemajo kratkoročne nujne akcije, kot tudi dolgoročne naloge, pri katerih bo potrebno strokovno vodstvo komisije.

Kar zadeva nujne akcije, so se člani komisije in predstavniki romskih organizacij strinjali, da

PETI MEDNARODNI TABOR ROMI 96

Damjana Žišt

ima absolutno prioriteto vprašanje Romov iz Bosne in Hercegovine, ki v luči Daytonskega sporazuma predvideva hitro vrnitev beguncev v Bosno. Zato se je Komisija odločila, da bo v BiH poslala skupino opazovalcev, ki naj ugotovijo dejansko stanje. Preverili naj bi predvsem položaj Romov v tej državi, vprašanje vrnitve odvzete lastnine izgnanim oziroma razseljenim Romom, ocenili prevladujoče pogoje, v katere bi se vrnili, kakor tudi položaj tistih, ki so ostali v Bosni ter nenazadnje situacijo Romov kot žrtev etničnega čiščenja. Opazovalci so svoje delo verjetno že končali, a žal o tem še nimamo nobenih informacij.

Komisija bo v zvezi z dolgoročnimi nalogami proučevala sledeča področja:

- ekonomski razvoj in zaposlovanje;
- kršitve človekovih pravic in diskriminacija ter usposabljanje policije, kakor tudi vprašanje pravnega položaja Romov kot manjšine;
- vprašanja državljanstva;
- probleme, s katerimi se srečujejo potujoči Romi in t.i. popotniki (Travellerji);
- bivalne razmere (tako pri stalno naseljenih Romih kot pri potujočih in tistih, ki se želijo stalno naseliti);
- vlogo medijev pri vzpostavljanju strpnosti; usposabljanje novinarjev in položaj romskih medijev;
- širok spekter vprašanj v zvezi z izobraževanjem: šolstvo in druge oblike usposabljanja ter kultura (vključno z prosvetljevanjem in izobraževanjem večinskega prebivalstva);
- zdravstvena problematika; skrb za zdravje in zdravstveno prosvetljevanje;
- položaj romskih žensk;
- splošna vprašanja odnosov v skupnosti (Romi-Neromi) in kako se približati bolj razumevaločemu pristopu.

V sodelovanju z glavnimi romskimi organizacijami naj bi ta komisija delovala v smeri izboljšanja načinov, s katerimi se v evropskih državah pristopa k reševanju romskega vprašanja.

Iz Vestnika Sveta Evrope, št. 4 in 5. Prevedel in povzel: Nenad Vitorović

Naš socialni tabor je tako kot vsa prejšnja leta organiziralo Društvo za prostovoljno delo MOST iz Ljubljane, za uspešno izvedbo tabora pa se moramo zahvaliti tudi številnim pokroviteljem.

Tabora smo se udeležili mladi iz Avstrije, Amerike, Anglije, Belgije, Irske, Nizozemske, Norveške, Slovenije in Španije. Vsak dan smo obiskovali štiri romska naselja: Černelavce, Puščo, Lemerje in Beltince. Za otroke smo pripravili različne delavnice (igrice), imeli smo indijanski dan na Pušči, modno revijo v Beltincih in Živ-Žav v Černelavcih. Nanj smo povabili vse otroke iz omenjenih naselij in se imeli lepo, dokler nas ni pregnal dež. Za mladostnike smo pripravili posebne delavnice o nevarnostih kajenja in mamil, o kontracepciji, o šolanju... Zelo lepa so bila druženja z Romi v zadružnem domu v Černelavcih, kjer smo udeleženci tabora prebivali. Skupaj smo organizirali zabavne in kulturne večere (KUD Pušča nam je predstavil nekaj romskih plesov),

Udeleženci tabora

foto: arhiv tabora

predsednik romskega društva iz Murske Sobote, pa nam je pripovedoval o prekmurskih Romih, o nastanku društva, o ohranjanju Romske kulture. Ogleдали smo si najstarejši romski vrtec v Evropi, na Pušči... Organizirali smo tudi srečanje s policisti in socialnimi delavci, ki se ukvarjajo z Romi, se učili romskega jezika in pesmi...

Peti mednarodni romski tabor v Prekmurju je za menoj in zame se ne bo nadaljeval šele prihodnje leto... S prijatelji se že pet let vračam v Prekmurje, ker sem tam našla prijatelje med Romi in Pavri. Zdi se mi, da tam čas teče počasneje kot drugje, da so ljudje bolj topli kot drugje in da so Romi v svoji preprostosti in izvirnosti zelo odprti do nas. Posebej lepo je na Pušči, kjer je veliko otrok, ki nas vsako leto nestrpno pričakujejo (tudi v ostalih naseljih, ki jih obiskujemo), pa v Bojanovi gostilni *Pri Sebastjanu* in pri pravi romski šlogarci Slavici, ki je napovedala usodo vsem udeležencem tabora. Če bo po njenem, se prihodnje leto spet vidimo v Prekmurju!

DVOJNA DISKRIMINACIJA ROMSKIH ŽENSK

Saša Janša

V Budinpešti na Madžarskem je bil letos od 28. do 30. junija seminar z naslovom Dvojna diskriminacija žensk v obrobni skupinah (manjšinah). Seminar je organiziral evropski Forum za demokracijo in solidarnost. Zbralo se je kar petdeset predstavnikov iz vzhodne in centralne Evrope (Litva, Moldavija, Češka, Slovaška, Madžarska, Bolgarija, Hrvaška, Romunija, Makedonija, Srbija, Avstrija in Slovenija) in ena predstavnica iz Avstralije.

Rdeča nit seminarja je bila poskušati razvozlati vzroke diskriminacije manjšin, še večji poudarek pa naj bi temeljil na nizanju predlogov za odpravo diskriminacije žensk v manjšinah in sploh za boljše predstavitev manjšin večinski družbi.

Ker Romi na Madžarskem predstavljajo najštevilčnejšo manjšino, so bili vzeti za primer in bili predstavljeni bolj obširno: Romi na Madžarskem so del nacije. Nudi se jim pomoč v obliki hrane, obleke, izobrazbe... Imajo svoje osnovne šole in celo srednjo šolo v Pecs, ki jo obiskujejo le romski srednješolci. Ravno v zvezi z izobrazbo pa menijo, da bi potrebovali še veliko več.

Kar se tiče vprašanja žensk, je bilo rečeno, da je biti ženska in mama že samo po sebi težko in da to pripelje do raznih konfliktov tudi

med ženskami samimi. Za Rominje pa je še težje biti ženska, ker niso izobražene in se tako še veliko težje vključujejo v družbeno življenje, v družbo, kjer je že tako ali tako veliko nezaposlenih. Predpostavka je bila, da bi bilo potrebno prilagajati okolje, ki bi bilo bolj naklonjeno ženskam.

Na Mažarskem imajo romske ženske tudi svojo organizacijo z imenom "Romske ženske v javnem življenju". Izborile so si tedensko polurno odajo na madžarskem radiu, računajo pa tudi s tem, da bi Romi sami ustanovili svoj radio. Izhaja časopis, ki je namenjen mladim mamicam, v katerem je precej rubrik namenjenih romskim ženskam. Romske ženske na Madžarskem imajo tudi prav posebno organizacijo Romska organizacija žensk in mamic, ki uspešno deluje že od leta 1991.

Glavne misli in zaključki seminarja:

- glavni razlog diskriminacije je v tem, da je večinsko prebivalstvo premalo informirano o svojih manjšinah in da je potrebno delati na večji informiranosti;
- pojavlja se vprašanje, kaj je bolje: pustiti manjšinam, da ohranijo svoj jezik, ali jih asimilirati v jezik večinskega prebivalstva;
- potrebno je razmišljati tudi o specialnih podpornih programih za ženske v manjšinah;
- glavno vprašanje, ki naj bo premleto tudi v vaših glavah pa je: Kaj je bolje za ženske v manjšinah, individualne ali kolektivne pravice? Tu, menim, je res potrebno delati. Vsakršni doprinos k temu bi pomagal rešiti to tako pereče in včasih še tako nerazrešljivo vprašanje.

ROMI IN PRINCESA

Tatjana Avsec

Je že tako, da princese ne živijo samo v pravljicah, kot so še do nedavnega mislili otroci iz Kerinovega Grma. Princesa Anna je hči angleške kraljice Elizabete in sestra princa Charlesa. Je zelo preprosta gospa, ki ni le princesa, temveč tudi predsednica ene največjih nevladnih organizacij na svetu, z imenom Rešite otroke, ki skrbi za zdravje in blaginjo otrok. In ker naše Društvo za razvijanje

preventivnega in prostovoljnega dela že nekaj let sodeluje s to organizacijo, smo jo povabili, da nas obiše in se seznanijo z našim delom, med katerega sodi tudi Projekt ROMI.

Da bi lahko najbližje spoznala življenje romskih otrok in njihovih staršev, smo se odločili, da jo popeljemo v romsko naselje Kerinov Grm pri Krškem, kar je tudi sama z navdušenjem sprejela. Prebivalci naselja so se že vznemirjeno pripravljali na velik sprejem, ko je teden dni pred napovedanim prihodom iz njene varnostne službe prispela vest, da zaradi neustrezne varnosti vojaškega letališča v Cerkljah, kjer naj bi pristala s svojim letalom, obisk v naselju ne bo mogoč. Sledilo je razočaranje, tako med Romi kot med nami, ki smo to pripravljali. Porodil se je celo sum, da je v ozadju nekaj drugega, da ima morda prste vmes naša država, ki ji neurejeno vprašanje Kerinovega Grma v javnosti prav gotovo ne bi prispevalo k ugledu. A vseeno upamo, da temu ni bilo tako.

Tako smo morali srečanje s Princeso iz avtentičnega okolja Romov predstaviti v Hotel Kokra na Brdu pri Kranju. Dvajset otrok in mladih, predsednik društva Rom Zdravko Kovačič ter nekaj staršev iz Kerinovega Grma, je 8. oktobra zjutraj z avtobusom prispelo na omenjeno mesto. Spremljali sta jih delavki CSD Krško, ki delata na romskem vprašanju ter referent za romska vprašanja občine Krško. Tu so bili seveda tudi prostovoljci projekta Romi ter predsednik Zveze romskih društev Slovenije Jožek Horvat Muc s prijateljem. Princeso, ki je prišla v spremstvu Štefke Kučan, smo pričakali s pesmijo in plesom.

Enourno srečanje je potekalo prisrčno in spontano. Da bi ji vsaj malo približali živlensko okolje prisotnih, smo ji zavrtili video posnetek Kerinovega Grma.

foto: Damjan Kocjančič

Potem pa se je z zanimanjem pogovarjala z otroci in z Zdravkom Kovačičem, ki ji je podrobneje predstavil problem njihovega naselja, medtem, ko je Jožek Horvat predstavil življenje Romov v Prekmurju. Sama je otrokom povedala, kako živijo njihovi rojaki v Angliji. Znano je, da je princesa Anna v Angliji dala mnogo pobud za reševanje problemov Romov.

Folklorna skupina iz Krškega ji je zaplesala romski ples, plesalka Nataša pa je visoki gostji v imenu vseh izrekla dobrodošlico in obžalovanje, da se niso mogli srečati v njihovem domačem okolju. Princeso so otroci tudi obdarili. Poklonili so ji skupno likovno delo (slika prikazuje življenje v njihovem naselju) ter pravo romsko krilo s predpasnikom, ki ga je ročno sešila ena od romskih žena. Prav takšno, kot si ga romske ženske na Dolenjskem šivajo zase.

Romski otroci pa ne bi bili to kar so, prisrčni in zviti, če ne bi princese na koncu nagovorili, da se slika samo z njimi. Princesa, ki se menda zelo nerada izpostavlja fotokameram, je tokrat na to z veseljem pristala. Kmalu zatem pa je s svojim letalom zapustila našo deželo.

Dobili smo pismo:

Princesa me je prosila, da vam pišem in se vam prisrčno zahvalim, da ste ji omogočili srečanje s predstavniki romske skupnosti iz Kerinivega Grma. Kot veste, se Njena kraljeva visokost zelo zanima za probleme takšnih skupnosti po vsej Evropi, zato je bila počaščena, da se je lahko o vsem tem pogovarjala z vami.

Princesa je zelo vesela vaših prisrčnih daril. Krilo je čudovito in slika jo je prevzela. Želela bi se vam vsem skupaj zahvaliti za vašo dobrosrčnost. Na obisku v Sloveniji je uživala in ostal ji bo v lepem spominu.

Njena kraljeva visokost se zahvaljuje in pošilja najboljše želje vsej romski skupnosti.

Lep pozdrav,

spremljevalka

Njene kraljeve visokosti, kraljeve princese.

8 October 1996

Dear Mrs. Avsec,

The Princess Royal has asked me to write and thank you so much for the opportunity to meet representatives of the Roma Community of Kerinove Grm. Her Royal Highness is, as you know, very interested in the problems of similar communities all over Europe, and she was delighted to be able to discuss it all with you.

The Princess Royal is extremely pleased with her lovely presents, the skirt is so pretty and the picture charming, and she would like to thank everyone for their kind generosity. They will be a happy memento of a much enjoyed visit to Slovenia.

Her Royal Highness sends her thanks and best wishes to the whole

community.

Yours sincerely
Leonora Victoria

Lady in Waiting to
HRH The Princess Royal

Mrs Tatjana Avsec

Iz organizacije Save the Children (Rešite otroke) pa je prispelo pismo, naslovljeno na Zdravka Kovačiča, predsednika društva Rom, Krško. Med drugim v pismu piše:

Z vami in vsemi prebivalci vašega naselja delim globoko obžalovanje, da vas Princesa ni mogla obiskati v Krškem in upam, da smo se s srečanjem v hotelu na Brdu vsaj delno oddolžili za odpovedano srečanje v Kerinovem Grmu.

Naša organizacija "Rešite otroke" se zavzema za zaščito otrokovih pravic, zlasti pravic otrok, ki živijo v obrobni skupinah. Že mnogo let delamo s skupnostmi, podobnim vaši po vsem Združenem kraljestvu (Velika Britanija, Severna Irska).

Ohranili bomo naše stike z Društvom za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela v Ljubljani in preko tega spremljali razvoj dogodkov, v zvezi z doseganjem priznanja in z realizacijo vaših osnovnih človekovih pravic v skupnosti Kerinov Grm.

V imenu svoje organizacije vam želim veliko uspeha pri prizadevanju za doseg vašega cilja.

Z najboljšimi željami, lep pozdrav,

David Wright
Področni direktor za
Srednjo in Vzhodno Evropo

ZAKAJ JIH NE MARAJO?

Maja Ahtik
srednješolka velenjske gimnazije

Eno izmed križišč življenja, do katerih pride mo prej ali slej, je tudi drugačnost. Tu se moramo odločiti, ali jo bomo sprejeli ali ne. Na žalost krene veliko ljudi po poti zavračanja, a upam, da vedno manj. Na cesti mojega življenja sem na to vprašanje začela iskati odgovor že zelo zgodaj, saj v moji neposredni bližini živi skupnost Romov.

Ko sem bila še majhna, so mi doma govorili, da so me našli pri ciganih. Zaradi tega Romov dolgo nisem marala. Kasneje pa, ko sem zrasla in prišla z njimi v stik, sem spoznala, da niso nikakršni bavljivi, ampak ljudje kot jaz in ti. Najprej sem spoznala fanta mojih let in se z njim spoprijateljila, saj naju je družila pot od doma do šole.

Več odlomkov iz življenja Romov pa imam priložnost spoznati zdaj, ko pri prostovoljnem delu pomagam devetletnemu fantku pri učenju. Že ko sem prišla prvič mednje, sem začutila njihovo preprostost in odkritost. Prijetno sem bila presenečena, ko sem videla, kako močno si želijo izobrazbe za svoje otroke. Nekdo me je nekoč vprašal, zakaj počnem to, ko bo življenje tega fanta kljub vsemu znanju enako življenju ostalih Romov; služba ali socialna podpora, velika družina in prodajanje košar. Vendar mislim in upam, da ne bo tako. Starši teh otrok vidijo, koliko težje je življenje, če ne znaš brati, čeprav so vseeno srečni, saj njihova iznajdljivost vedno najde dobro rešitev. A vseeno si želijo, da bi bilo prihodnjim generacijam boljše in da bi si pridobile veljavo v družbi. Ves čas se sprašujem, kaj je na belopoltskih Slovencih tako pomembnega, da Romi niso vredni njihovega pogleda. Morda naše pehanje za materialnimi dobrinami, naša nevoščljivost? Morda jim zavidamo njihovo cigansko srce, ki nesebično bije za člane družine? Nikar. Niso popolni. Tudi oni so ljudje kot mi. Njihova odprtost te čaka v vsakem kotičku njihovega bivališča na gradu Turn (Velenje). Ko se mu bližaš, te najprej pričakajo začudene oči najmlajših, nato živahna igra nekoliko starejših otrok in mirne besede odraslih. Včasih se kot vsi sprejo, a njihov družinski duh ne dovoli dolgih zamer. Za vstop v njihovo čudežno deželo, ki je le popestren vsakdanjik, ne potrebuješ rjave kože, kodrastih las in rjavih oči. Sprejmejo te takoj, ko ti sprejmeš njihov značaj. Igrati je pred njimi težko, kajti oni so mojstri te obrti. Toda njihov oder se zruši pred ljudmi, ki jih imajo radi. In jaz sem ena izmed njih. Moj razlog je sebičen, a upam, da mi ga kdo ne zameri, kajti med njimi jaz postanem res jaz.

INTERVJU

INTERVJU

Spomnim se, bilo je leto 1990 v Krškem na neki seji o romski problematiki. Sedel je za govorniško mizo temen, skodran in zelo mlad. Govoril je glasno, suvereno, čustveno in odločno o pravicah in potrebah romskega človeka. Zdel se mi je pameten, pa tako mlad!

JOŽEK HORVAT-MUC - rojen 21.10.1965. Otroštvo in mladost je preživel v svojem romskem naselju Pušča pri Murski Soboti, kjer se je že kot mladinec aktivno udeleževal na različnih področjih od športa, kulture do politike. Predvsem pa je vse svoje aktivnosti usmeril k svojemu narodu. Tako je bil ustanovitelj in pobudnik nekaterih prvih romskih združenj pri nas: 1985. ustanovitelj taborniške čete 25. maj Pušča, ki se je kasneje preimenovala v Zeleno rasto; 1986-90. predsednik OO ZSMS Pušča; 1991. ustanovitelj in predsednik Zveze Romov, Romani Union občine Murska Sobota, ki se je letos preimenovala v Romsko društvo - Romani union M. Sobota; od leta 1992 vodja romske gledališke skupine, ustanovitelj romskega časopisa Romano nevičje (Romske novice) in letos je bil izvoljen za predsednika Zveze romskih društev Slovenije. S svojo ženo Moniko živi v Murski Soboti.

Jožek, poznan si kot eden vodilnih Romov v Sloveniji. Lista tvojih funkcij je obsežna. Pa vendar, kaj je bil tisti prvi vzgib, ki ti je dal moč in voljo, s katero že kar nekaj let uspešno delaš za svoj narod?

O Romih in o samemu sebi kot Romu sem začel razmišljati na mladinskih delovnih brigadah, ko sem spoznal, da so Rome videli v drugačni luči. Ker je bila romska mladina nekoliko manj podkovana v znanju, so jih nekateri skušali prikazati v najslabši luči: kot tatove, lažnivce in podobno. Takrat sem se postavil v bran. Zavzel sem se za vse tiste moje prijatelje, ki so jim na ta način hoteli škoditi. Želel sem jim dopovedati, da nismo nič drugačni, le da imamo drugo barvo kože, drug jezik, drugo zgodovino,

da se morda tudi drugače obnašamo, vendar, da smo v tej družbi enakopravni z vsemi drugimi narodnostmi. In takrat sem začutil, da sem zelo zadovoljen, ko lahko za svoje ljudi nekaj naredim. Začutil sem, da sem zaščitil ne le moje romske prijatelje, temveč tudi samega sebe, svoj jezik, svoje navade. Od tistega časa se je začelo to vse bolj prebujati v meni. Čeprav nimam velike izobrazbe, sem pa zameril tistim, ki so dosegli višjo izobrazbo, pa so se sramovali svojega porekla, svojega jezika. Nekako so kar pozabili nase kot na Rome. In tako sem spoznal, da se bom moral sam potruditi, da bomo Romi vsi skupaj bolj zadovoljni in srečni.

Kako si se lotil svojega poslanstva?

Naselje Pušča je imelo svojo organizacijo ZSMS, ki je takrat slabo delovala. Mladi pa so bili že iz mladinskih delovnih brigad (šest let zapored sem bil komandant prekmurskih delovnih brigad) zelo navezani name. Tako sem videl potrebo, da bi romska mladina aktivneje delovala, predvsem na področju taborništva. Ker nas takratno vodstvo ZSMS ni sprejelo, smo se odločili, da ustanovimo samostojno organizacijo - Taborniško četo 25. maj Pušča. Uspelo mi je mladino nekako držati pokonci in kmalu smo prevzeli mladinsko organizacijo na Pušči. V tistem času sem postal tudi član občinske mladinske zveze, kasneje pa sem začel delovati še v republiškem mladinskem centru za delovne brigade. Tako mi je bila odprta pot, da sem se lahko začel zavzemati za romska vprašanja. Sodeloval sem na različnih kongresih, sestankih, sejah, v začetku le kot predstavnik mladine Pušče, potem pa so me začeli vabiti tudi na druge konference in seminarje o izobraževanju ipd. Takrat sem spoznal tudi zelo zanimive ljudi, Nerome, ki so se že ukvarjali z romsko problematiko. Z njimi sem navezal stike in začeli smo se pogovarjat o romskih vprašanjih, ki zadevajo celo Slovenijo. Spoznal sem aktiviste iz Dolenjske, Ljubljane idr. Leta 1991 smo ustanovili Zvezo Romov Murske Sobote in to me je potisnilo v aktivnejše in intenzivnejše ukvarjanje s tem vprašanjem.

Kako so se Romi vključevali v Zvezo Romov?

V Zvezo Romov so se vključila vsa obstoječa društva na Pušči: taborniki, mladinska organizacija, folklor in strelska družina. Vsa društva,

razen tabornikov, delujejo še danes. Moram povedati, da nas Romi na začetku niso sprejeli kot bi bilo treba. Norčevali so se iz nas, češ, da smo premladi. Rekli so, da smo še zeleni in da nismo sposobni voditi kaj takega. Med najbolj glasnimi so bili predvsem bivši funkcionarji iz romskih naselij.

Kje meniš, je bil glavni razlog, da vas niso sprejeli?

Prvi razlog je bil v tem, da je bilo to nekaj čisto novega za njih. Moramo upoštevati, da se je takrat v Sloveniji spremenil politični sistem. V času socializma so Romi uživali. Prišel pa je novi čas, nastale so nove razmere in s tem se je spremenila tudi politika do Romov. Veliko tovarn je šlo v stečaj in Romi so prvi ostali na cesti. Potem pa so od Zveze Romov (čeprav so rekli, da smo nesposobni) pričakovali, da bo delala čudeže. Čudežev pa seveda ni mogoče narediti. Zelo malo ljudi se je bilo z Romi o romski problematiki sploh pripravljeno pogovarjati, kaj šele jo reševati.

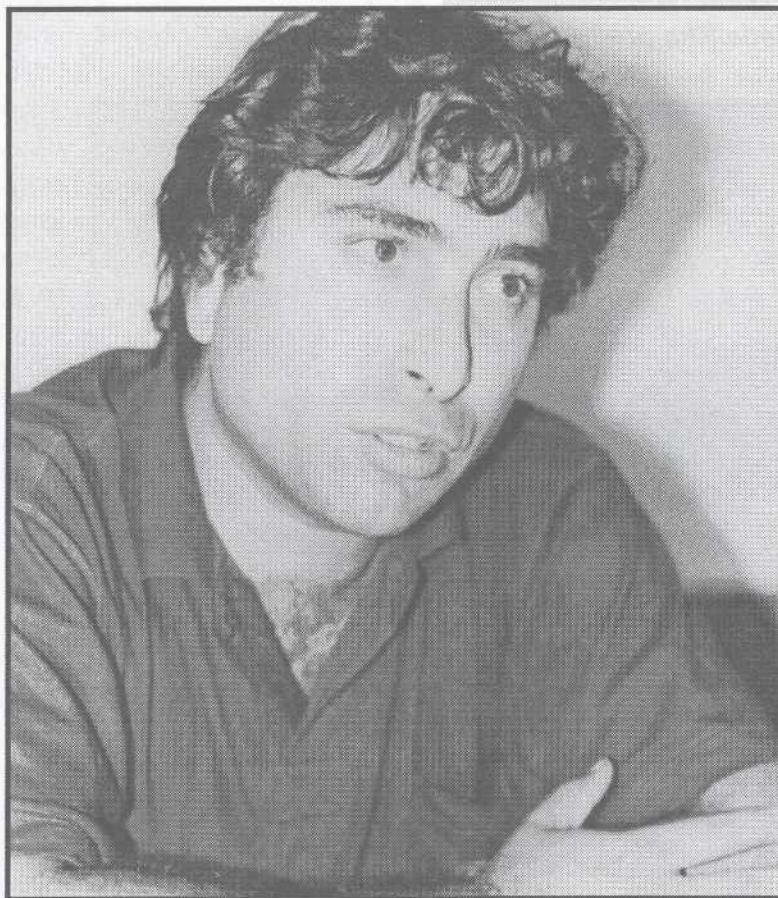
Katere so glavne naloge in rezultati Zveze Romov MS?

Imeli smo kar nekaj vidnih rezultatov: romska skupnost je na našo pobudo prišla v slovensko ustavo, občina Murska Sobota pa je dobila romskega svetnika. Seveda pa s tem ni bilo malo dela. Potrebno je bilo veliko pogovorov in pregovarjanj, od vlade do ministrstev. Uspešno smo se pogovarjali tudi s predstavniki izobraževalnih ustanov o vzgoji in izobraževanju romskih otrok. Pomagali smo kar nekaj mladim, da so se vpisali v srednje šole, čeprav določeni učenci niso imeli ustreznega uspeha. Pogajali smo se tudi takrat, ko naj bi učenci ponavljali

razred, oz. jim je grozilo, da bodo izključeni iz šole. Dobro sodelujemo tudi z vrtcem na Pušči in z upravo vrtca Murske Sobotne. Moram pa reči, da smo se pred leti z nekaterimi institucijami veliko bolje pogovarjali, kot se danes.

Letos aprila je bila ustanovljena Zveza romskih društev Slovenije. Tudi tu imaš vodilno funkcijo. Kako ste začeli?

Moram povedati, da smo kar aktivno začeli. Na začetku je bilo veliko dela z navezavo romskih društev, ki so pristopila k Zvezi. Doslej so to štiri društva. Skupaj smo že pripravili kulturni program ob svetovnem dnevu Romov, ki je bil letos prvič v Ljubljani. Pričeli smo se ukvarjati tudi s problemom naselja Kerinov Grm, ki je trenutno najbolj pereč v državi.

Gre namreč za nerešeno lokacijsko vprašanje romskega naselja in velik odpor sosedskega prebivalstva. Okoli tega smo opravili že kar nekaj pomembnih razgovorov z vlado, z Ministrstvom za okolje in prostor, z občino Krško in seveda z Romi samimi. Moram pa opozoriti na dejstvo, da problema ne moremo rešiti mi, temveč so za to pristojna določena ministrstva in občina. V naši moči je le, da priganjamo k čimhitrejši rešitvi, da opozarjamo na problem in da predlagamo

postopke reševanja. Seveda pa tudi animiramo in spodbujamo Rome v Krškem, da se sami zavzemajo za rešitev problema. Poleg tega smo v Zvezi romskih društev Slovenije pomagali Romom iz Lemerja, da so dobili vodovod, zavzemamo se tudi za urbanistično ureditev romskih naselij, kar nam je doslej uspelo za Puščo. Naslednja naloga Zveze bo zbrati in izdelati pregled celotne problematike vseh slovenskih Romov in jih v skupnem paketu predložiti vladi oz. pristojnim ministrstvom.

Tvoje delo pa ni samo politično ampak aktivno deluješ tudi na področju kulture.

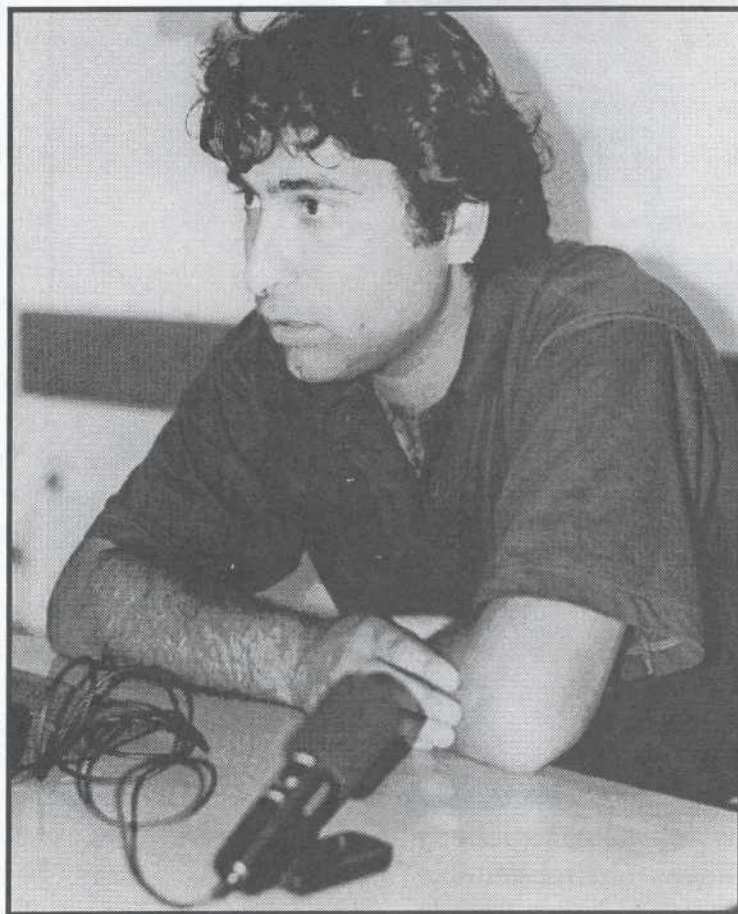
S kulturnim delovanjem sem začel pri kulturno umetniškem društvu na Pušči. V začetku sem bil le figura in sem bil dober le, ko je bilo treba kaj urediti. Čez nekaj časaj se je vodstvo zamenjalo in takrat so tudi spoznali, da sem jim kot član lahko v veliko pomoč. Postal sem mentor folklorne skupine, s katero smo imeli veliko nastopov. Kmalu so me izvolili za podpredsednika društva. Leta 1992 sem sodeloval pri pripravi gledališke igre Karmen v Mariborskem gledališču, kar me je spodbudilo, da sem ustanovil romsko gledališko skupino. Skupina solidno predstavlja romsko gledališko plat. Vsako leto pripravimo novo gledališko igro, katere smo tudi avtorji.

Od kod črpate snov za gledališke predstave?

Predvsem iz romske zgodovine, iz romskih legend in d o l o č e n i h pripovedk, ki jih starejši Romi še pripovedujejo. Na osnovi tega zapišemo zgodbo in delo priredimo za oder. Predstave so v glavnem dvojezične, v romskem in slovenskem jeziku, če pa so samo v romskem, pripravimo slovenske napovedi dejanj.

Kako vas sprejme občinstvo, kako romsko in kako slovensko?

V začetku nas Romi niso sprejemali, ker smo na oder spravili romsko preteklost. Morda so se sramovali, ker smo pokazali realnost romskega življenja in to razkrili pred javnostjo. Kasneje so nas začeli spremljati z večjim zanimanjem. Radovedni so, kaj in kako se bo na odru dogajalo, kako se bo uporabljal jezik, kakšni bodo kostumi, tudi sama scena jih privlači (piskri, šotori...).

Dejstvo pa je, da nas zunaj Murske Sobote veliko bolje sprejemajo kot doma. Udeležujemo se srečanj podeželskih gledaliških skupin in gostujemo v različnih krajih Slovenije, gostovali pa smo tudi že v Avstriji in na Madžarskem. Vsakoletno predstavo uprizorimo vsaj štiri do petkrat.

Praviš, da Romom v začetku ni bilo všeč, da tako razkrivate svojo preteklost in običaje. Zakaj meniš, da je temu tako? Ali je to strah pred tem, da bi izdali svoje posebnosti?

Mislím, da to ni toliko strah kot sramovanje samega porekla. Na primer, ko se na odru pokažeš bolj skodran, umazan, oblečen v cunje, ko preklinjaš, se ljudje tega sramujejo. Kaj bodo pa rekli Neromi, da smo Romi res takšni, da smo umazani, da se tako obnašamo? Sramujejo se predvsem tega. Mi pa pravimo takole: ni pomembno, kar drugi mislijo o nas,

ampak je pomembno, da s pomočjo odra in jezika ohranjamo samega sebe: svojo zgodovino, kulturo, običaje, legende in da uporabljamo svoj jezik, ki je v Prekmurju tako ali tako že pričel izginjati. So naselja, kjer Romi ne govorijo več svojega jezika. Bojazen je, da se bo prvoten romski jezik izgubil.

Ali meniš, da so vaše predstave prispevale k temu, da Romi pogumnejše pokažejo samega sebe in svojo kulturo navzven?

Mislím da. Predvsem zato, ker je neromsko občinstvo pokazalo veliko zanimanje, ker je pokazalo, da zna ceniti tudi našo preteklost in kulturo, pa čeprav smo imeli Romi s tem negativne izkušnje. Po drugi strani pa k temu veliko prispeva humor, ki ga vnašamo v predstave. Romi radi vidijo svoje ljudi na odru in se jim tudi radi od srca nasmejijo. Zanimivo jim je

slišati romske kletvice, glasne prepire ipd. Hkrati pa se zavedajo, da je to zanimivo in vseč tudi Neromom.

Tvoje razmišljanje o romski kulturi?

Romska kultura je zelo bogata, pestra in tudi živa. Vendar pa mislim, da jo Romi sami premalo uporabljamo. Nekateri se je celo sramujejo in je ne cenijo dovolj. Moram priznati, da jo znajo Neromi veliko bolje uporabljati in jo tudi nam pokazati.

Ali je za vas moteče, da Neromi koristijo vašo kulturo?

Mene osebno bolj moti to, da imamo v svoji sredini veliko sposobnih ljudi, ki bi lahko veliko bolje prikazali svojo kulturo kot pa Neromi, a se temu ne posvečajo. Sicer pa mislim, da to ni moteče. Predvsem v zadnjem času se je zelo povečalo zanimanje za romsko glasbo, romski kulturni utrinki so postali zelo popularni in to Neromi znajo zelo dobro uporabljati. Končno je prišel čas, ko tudi slovenska država zna bolj ceniti našo kulturo. Zdi se mi, da jo celo bolj cenijo, kot pa Romi sami. Zelo malo je Romov, ki spoštujejo svojo kulturo, še manj pa je takšnih, ki bi jo bili pripravljene razvijati naprej.

Kaj je romska kultura?

Zame je prvi pogoj, da se o romski kulturi sploh lahko pogovarjamo, romski jezik.

Jezik, ki ga lahko uporabljamo v celotni kulturni podobi Romske skupnosti - od glasbe, poezije, časopisov, knjig, gledališča itd. Naše kulture si ne morem predstavljati tudi brez zgodovinskih korenin. Zame je zelo pomembno kulturno sporočilo prihodnjim generacijam, ohranjanje kulturne dediščine tudi preko trakov, pisnih oblik ipd. Na prvem mestu pa je absolutno jezik, saj lahko vso kulturno izpoved povemo preko jezika.

Kako je z izročilom vaših babic? Ali to še spoštujete?

Kot otrok sem zelo rad poslušal naše starejše ljudi. Vedeli so ogromno. Ženske so zelo dobro in pogosto pripovedovale paramisi (pravljice). To so bile zgodbe njihovih dogodivščin, ki so jih doživeli med vojno, z Madžari, z Nemci... Imeli so tudi neke dogodivščine s Slovenci, Prekmurci... Pripovedovali so o tem, kako so ljudje z njimi ravnali. O tem, kako so delali pri kmetih in hodili na dela po vsej bivši Jugoslaviji. To so bile zelo lepe zgodbe in pripovedi. Seveda pa se je mnogo tega do danes že izgubilo, saj takrat ni bilo nikogar, ki bi to zapisal.

Kakšne so tvoje želje pri nadaljnjem delu?

Želje in njihova uresničitev žal ne potekajo vedno v isti smeri. Želim si, da bi se Romi v Sloveniji najprej zavedali svojega porekla, da se ne bi sramovali svoje temne polti in skodranih las, da bi spoštovali svoje korenine, kulturo in govorili v svojem jeziku. Želim si tudi, da Romi ne bi tako slabo živeli, da Romi ne bi bilo treba spoznavati le preko

njegovega siromaštva, da bi končno lahko živeli kot normalni ljudje, brez razlogov, ki romskega človeka že od nekdaj potiskajo na rob družbe, kot so npr. siromaštvo, neposlenost in neizobraženost.

Kaj bi sporočil Neromom?

Ne samo mladim, temveč tudi starejšim bi rad sporočil, naj ne pozabijo, da smo Romi tudi ljudje, ki imamo svoj jezik, svojo zgodovino in kulturo in da nenazadnje tudi mi potrebujemo malo spoštovanja!

Pogovarjala se je: Tatjana Avsec
Foto: Nada Žgank

ŠUNEN LE ROMEN PRISLUHNITE ROMOM

Uredništvo

Velika želja slovenskih Romov, da bi jim ob njihovem prazniku prisluhnili v sami prestolnici, se je izpolnila 7. junija letos. Bogat kulturni program, ki so ga združeno pripravila romska društva (M. Sobota, N. Mesto, Krško), pa je žal skorajda izzvenel v prazno na vročem dvorišču KUDA France Prešeren. Poleg ministra za kulturo, povabljenih predstavnikov nekaterih institucij ter starih prijateljev Romov, ni bilo prav veliko obiskovalcev. Pa ne zato, ker ne bi želeli prisluhniti Romom, temveč zaradi slabe obveščenosti. Kulturni program, vključno z bosonogimi romskimi plesi pa ni

potekal na oderskih deskah (ker odra sploh ni bilo), temveč na od sonca razbeljenem pesku. Za Rome tako pomemben dogodek se je končal s priokusom razočaranja. "Ali to pomeni, da mora biti za nas Rome prav vse dobro?", se sprašujejo mnogi med njimi.

Kritika velja organizaciji prireditve.

Z OBISKA NA INŠTITUTU ZA ROMSKE ŠTUDIJE V INDIJI

Srečanje s pradomovino evropskih Romov

Stanka Glogovič

Indija, dežela o kateri mnogi sanjamo, in ko se nam sanje končno uresničijo, nas tako prevzame, da del nas za vedno ostane v njej. Pogosto slišimo, da Indija ni dežela ampak kontinent. Od severa do juga in od vzhoda proti zahodu živijo drugačni ljudje, govorijo različne jezike, njihovi običaji in navade se razlikujejo. Toda vse to je Indija, bogata v barvitosti, ki jo ustvarjajo ljudje in njena geografska raznolikost.

Od 843 milijonov ljudi (popis iz leta 1991) jih okoli 35 milijonov pripada romski populaciji, ki je združena v različne skupine naseljene po vsem Indijskem polotoku. Med največje skupine spadajo Bandžara, Gadulija in Lohar, ki so sorodne našim evropskim Romom (op. podatek iz knjige Cigani sveta, Jugoslavenska revija, Beograd, 1988, str. 29).

Na letošnjem tromesečnem popotovanju po njenem severozahodnem delu, pradomovini evropskih Romov, me je pot zanesla tudi v njeno zvezno državo Pandžab (Punjab). Indijski književnik Rabindranath Tagore je najbolj poetično opisal to deželo: Pandžab je tisti del zemlje, kjer se je prvi jutranji svit z vzhodnega neba poveznil na njeno modro zračno kupolo. Melodične himne Sam Vede so se razlegale po lepih gostih džunglah pandžabskih. Prvi omikani človek je živel in hodil po ravninah Pandžaba. Najstarejša in najimenoitnejša kultura Indije je pognala iz zemlje pandžabske in tu je tudi dosegla svoje zveličanje.

Zemljepisna lega te države ima pomembno mesto v zgodovini evropskih in indijskih Romov. S tega prostora so se več kot pred tisočletjem začeli seliti predniki današnjih evropskih Romov in hkrati je še danes domovina različnih indijskih romskih skupin. Čeprav so danes le-te skupine naseljene po celotnem polotoku, jih še vedno največ prebiva znotraj območij zveznih držav Gudžarata (Gujerat), Radžastana (Rajasthan), Pandžaba (Punjab) in Harijane (Haryana) ter Džamujammu in Kašmirja. Zato ne preseneča, da domuje prav v Pandžabu pomembna ustanova, ki se imenuje "INDIAN INSTITUTE OF ROMANI STUDIES" in ima svoj sedež v Čandigarju (Chandigarh), njenem glavnem mestu. Želja spoznati ljudi in ustanovo me je pripeljala v mesto cvetja, zelenih vrtov in prijaznih ljudi. Njegovi prebivalci se radi pohvalijo, da je njihovo mesto ponos in vzor cele Indije. Tu sem spoznala W. R. Rishija, romskega jezikoslovca, idejnega vodja, ustanovitelja in direktorja inštituta ter njegove ožje sodelavce. Svoje življenje je posvetil raziskovanju romskega jezika in kulture ter njihovega načina življenja. Ob snidenju ni skrival veselega presenečenja, da sem kljub veliki oddaljenosti najin角度 dežel, bila seznanjena z njegovim delom. Z obojestransko izmenjavo informacij, o tem, kako živijo naši Romi in kako

njihovi sorodniki v Indiji, sem se še temeljiteje seznanila z načinom dela in cilji inštituta. Ustanovljen je bil 24. decembra 1973 z namenom intenzivnega raziskovanja ter posredovanja nepristranske podobe o romskem življenju, njihovem jeziku in kulturi. Leto kasneje so začeli izdajati polletni časopis Roma, preko katerega uresničujejo zgoraj omenjene naloge. Dr. Rishi je veliko časa posvečal proučevanju romskega jezika, zato je rezultate svojih raziskav objavil že v številnih znanstvenih publikacijah in samostojnih delih. Pomembno mesto med njegovimi deli zavzema knjiga z naslovom Multilingual Romani Dictionary, ki je prvič izšla leta 1974 in bila večkrat ponatisnjena.

Opomba:

Sam pravi, da sta si pandžabski in jezik pandžabskih Romov tako blizu, da posameznik z določenim poznavanjem pandžabskega jezika, zlahka razume romski jezik, kar potrjuje, da imata oba skupni izvor v indijskih jezikih. Dodaja, da danes na nek način v obratnem smislu opažamo podobno situacijo pri evropskem romskem jeziku, ki z izgubljanjem romskih besed vse bolj postaja oz. se približuje jeziku dežel, v katerih Romi živijo.

V sredini dr. Rishi

foto: Stanka Glogovič

Na kratko bom predstavila delovanje inštituta in njegove naloge. Ljudje, ki delajo v tem inštitutu, se zavzemajo, da bi se v okviru te ustanove spodbujalo in opravljalo raziskovanje romskega jezika, življenja in kulture ter s tem pripomoglo k jasnejšem prikazu le-teh. Njihova želja je čim več ljudi pritegniti k sodelovanju in mladino seznaniti z lastno kulturo. Inštitut ima nalogo nadaljevati in navezovati vezi z Romi širom po svetu, zagotavljati štipendije (kolikor je v njihovi finančni moči) romskim književnikom oz. umetnikom nasploh ter romskim študentom za študij tako romske kot indijske kulture. Štipendije so namenjene tudi posameznikom za formalno izobraževanje v različnih poklicih in obrteh. Inštitut seznanja Rome v Indiji in izven nje s kulturno dediščino te dežele in se zavzema za krepitev kulturnih vezi med Romi in Indijci. Pod domeno inštituta spada tudi prirejanje in organiziranje festivalov romske kulture, konferenc, seminarjev in predavanj z namenom k boljšemu razumevanju in utrjevanju prijateljstva med Romi in ostalimi narodi sveta. Poučevanje romskega jezika uresničujejo preko že prej omenjenega časopisa Roma, v katerem so vedno tudi lekcije iz romščine. Romski jezik približujejo širši skupnosti tudi s tem, da vanj prevajajo indijska in druga literarna in znanstvena dela.

Do zdaj sta bila pod okriljem inštituta organizirana že dva mednarodna festivala romske kulture v Čandigarju. Tretji bo letos, predvidoma v sredini decembra. Kot prejšnja dva bo tudi ta v glavnem mestu Pandžaba.

Prvega, ki je bil leta 1976, in je omogočil "pozabljenim otrokom" Indije obiskati njihovo BARO THAN (romsko ime za Indijo) in se srečati s svojimi sorodniki, se je udeležilo okoli šestdeset delegatov iz vseh koncev sveta. Naslednji, organiziran leta 1983, katerega se je udeležilo 150 delegatov in predstavnikov romske kulture iz vseh delov sveta, predstavlja pomembno prelomnico v romskem gibanju. Potrebno je omeniti, da je otvoritveni slovesnosti prisostovala takratna ministrska predsednica Indije Indira Gandhi. Takrat so prišli prvi evropski Romi v velikem številu v domovino svojih prednikov. Indijska vlada jim je podarila častni naziv indijskih prebivalcev. Iz bivše

22 Jugoslavije se je festivala udeležilo več Romov, iz Slovenije pa le režiser Filip

Robar Dorin, ki ga je povabila Svetovna romska organizacija, da predstavi svoj odmevni dokumentarni film Opre Roma. Dolgoletna želja vodje inštituta dr. Rishija je ustanovitev romske hiše in muzeja. Načrt že uresničujejo, saj so dobili v čandigarski mestni knjižnici prostor, v katerem imajo dozdej zbrano gradivo o Romih iz celega sveta tudi razstavljeno. To so fotografije, deli romskih noš iz različnih dežel, glasbeni instrumenti, pomembni dokumenti, knjige in druge romske publikacije, video kasete in filmi. Vse skupaj predstavlja zgodovino, način življenja, jezik in kulturo Romov. Hiša-muzej, ki so jo poimenovali NEHRU ROMANO KHER, naj bi prerasla v mednarodni kulturni center in zbirališče Romov s celega sveta. Na koncu jim lahko iskreno zaželimo, da bodo zastavljene naloge še nadalje uspešno uresničevali v dobrobit vseh Romov tega sveta. Opre Roma!

ROMANI ŠUŽI ČHAJ ROMSKA LEPOTICA MEDNARODNI IZBOR ROMSKE LEPOTICE 96 V MAKEDONIJI

Tatjana Avsec

V Skopju, makedonski prestolnici, je 29. junija potekal mednarodni izbor romskih lepotic v okviru prireditve Mednarodni romski Festival. Prireditve je letos že šestič po vrsti organizirala BTR (Biathinali TV Romenge - neodvisna romska televizija). Lani je krono prejela in odnesla v Slovenijo Doris Horvat iz Pušče, letos pa je bila njena naloga predati jo svoji naslednici. Na izbor je bila vabljen tudi slovenska romska miss 95, Mihaela Brajdič iz Drnovega pri Krškem.

Slovenska predstavница Mihaela Brajdič foto: Nada Žgank

Iz brniškega letališča smo kot spremstvo omenjenih lepotic proti vroči Makedoniji odleteli: Didi Horvat - organizator slovenskih izborov romskih lepotic, Simona Špindler in Flavio - novinarja prekmurskega Vestnika in jaz. Polet smo uspešno preživeli in že po eni uri pristali na skopskem letališču, kjer so nas toplo in s kamerami v rokah pričakali organizatorji z direktorjem na čelu. Po obisku v prostorih BTR televizije so nas odpeljali na napovedani sprejem k slovenski ambasadorki Jožici Puhar, ki je bila tudi sponzor naših potnih stroškov. Po približno eni uri iskanja slovenske ambasade v Skopju (šofer je bil znani romski glasbenik Ferus Mustafov, domačin), smo seznanjeni z vsemi makedonskimi kletvicami in nepravilih vožnje, po naključju le prispeli na ambasado. Ambasadorka nas je prijazno sprejela, nas seznanila s svojim delom in počutjem v Makedoniji ter nas povabila na srečanje slovenskih društev z večerjo, še istega večera.

Po nastanitvi v mladinskem hotelu so sledile priprave na nastop: napotki in vaje hoje, ki jih je vodil sam direktor BTR. Dekleta so bila polna pričakovanj, z nekoliko treme in stahu pred jutrišnjim dnem, vendar so se nesebično opogumljale.

Prireditve se je odvijala na mestnem bazenu, ki je bil za to priložnost prav domiselno urejen (pista nad vodo, živopisane pentlje in čolni v vodi). Posebej veličastno, v belem kadilaku, v katerem se je menda nekoč vozila Madonna, so na prireditveni prostor pripeljali dekleta. Tekmovanja se je udeležilo 11 lepotic iz Hrvaške, ZR Jugoslavije, Makedonije in Slovenije. Prireditve je otvoril že omenjeni romski glasbenik, Ferus Mustafov, ki je znan po vsem svetu, in katerega oče je bil prvi, ki je v ljudsko glasbo vnesel saksofon (tako nam je povedal med vožnjo). Dekleta so se predstavila trikrat: v večernem oblačilu, v vsakdanjem oblačilu in v kopalkah. Naj tu omenim, da je bilo prvič v zgodovini te prireditve, da so se romska dekleta na pisti predstavila v kopalkah. Po romski tradiciji, namreč naj ženska ne bi razkazovala svojega telesa. Vendar dekleta so dan pred nastopom sama prepričala organizatorja, da naj bi bil izbor na enaki ravni kot je vsak sodoben izbor lepotic. Po daljšem pregovarjanju, so to tudi dosegle.

Sama prireditve je bila popestrjena z glasbenimi in plesnimi vložki znanih makedonskih romskih izvajalcev, ki so izvajali romsko glasbo tudi v pop izvedbi.

Zoran Dimov med izbrankami

Prireditve se je udeležilo več kot tisoč obiskovalcev, med katerimi je bila tudi slovenska ambasadorica, ki je seveda skupaj z nami navijala za našo predstavnico. Izbor je bil napet, konkurenca velika, žirijo pa so sestavljali sponzorji prireditve in tudi občinstvo. Seveda smo napeto čakali na končno razglasitev, ki pa se je glasila takole: druga spremljevalka, 16. letna Mihaela Brajdič iz Slovenije; prva spremljevalka, Sanela Abaz iz Makedonije; in miss 96., Margarita Jašerova, prav tako iz Makedonije. Doris je predala krono svoji naslednici, sponzorji so jim podarili bogata darila in ob spremljavi glasbe se je prireditev zaključila. Torej, lahko bi rekli, da med slovenskimi Romi rastejo resnično prave lepoticice.

Od leta 1991 je ta prireditev izjemno uspešna in pomembna v smislu približevanja romske skupnosti srednji Evropi, kakor tudi v smislu emancipacije romskih žensk. Prireditev je pokazatelj romske kulture, talentov in lepote romskih ljudi: njihovih pesmi, plesov, folklore, umetnosti in mode. Je ena med večjimi festivalskimi prireditvami v Makedoniji, ki se je vsako leto udeleži od 1000 do 2000 ljudi.

Poleg osnovnega namena našega trodnevnega precej delovnega bivanja v Skopju, smo si uspeli ogledati tudi mesto samo. Zoran Dimov nas je peljal v največje romsko naselje Šutka, kjer živi okoli 35 000 Romov. Naselje je pravo mesto v malem, ki ima svojo tržnico, svoje trgovine, gostinske lokale, šolo in občinsko zgradbo. Tu se nahajajo na eni strani pravcate vile v slogu ameriških filmov, na drugi strani pa revna barakarska bivališča. Trenutno si prizadevajo, da bi Šutka postala ena izmed občin v Skopju.

V Makedoniji živi okoli 150 000 Romov. Bogatih in revnih. Preživljajo se v glavnem z zbiranjem odpadnega materiala. V Skopju jih 20% prejema socialno podporo. Med njimi je precej visoko izobraženih, ki pa žal, nočejo več priznati, da so Romi, je povedal Zoran.

Obstaja precej romskih organizacij: politične

romske partije, Unija, Društvo mladih Romov v Makedoniji, idr. V Skopju delujejo trije privatni romski TV centri, med katere sodi tudi BTR, ki oddaja 24 ur na dan v romskem in makedonskem jeziku. Zoran Dimov, 31. letni direktor, ki je seveda Rom, želi s tem uresničiti svojo večletno željo: emancipirati del romskega prebivalstva, jih informirati v svojem jeziku. Hkrati pa je uspel dokazati, da je mogoče z minimalno TV tehniko in opremo na minimalnem prostoru (TV se nahaja v najetem, trosobnem stanovanju), pritegniti več kot 300 000 gledalcev na uro (po opravljeni statistični raziskavi). Seveda pa vse to za ceno velikega odpovedovanja in garanja, pri katerem mu pomaga njegova zvesta delovna ekipa.

Skupaj z Mihaelo Brajdič se zahvaljujemo Butiku PETELIN iz Ljubljane, ki je Mihaelo za nastop v celoti oblekel.

ROMSKA MISS SLOVENIJE 96

Simona Špindler

Tudi letos, dva tedna po izboru v Makedoniji, so Romi izbirali svojo lepoticico - romsko miss Slovenije. Organizatorja tradicionalne romske noči, šeste po vrsti, ki je bila tokrat prvič na soboškem kopališču, sta bila tudi tokrat gostilničarja s Pušče, Jože Horvat Didi in njegova žena Vesna.

foto: Filip Matko

Ansambl Adama Bicskeja

foto: Filip Matko

Med številnimi obiskovalci, je bilo tudi zelo veliko Neromov. Gost pa je bil direktor prve romske televizije s 24. urnim programom in organizator mednarodnega izbora romske miss v Makedoniji, Zoran Dimov.

Kakovostno izveden slovenski romski lepotni izbor so popestrili številni glasbeniki: ansambl Adama Bicskeja, Zlatni dukati, pevec Vladimir Košoš-Zec in povezovalac, študent glasbe in igravec v slovenskem filmu Halgato, Kristjan Borovšak.

Na letošnjem tekmovanju je sodelovalo 11 romskih lepotic: Mihaela Horvat, Meri Horvat, Simona Horvat, Sabina Horvat, Andreja Horvat, Karmen Horvat in Doris Horvat, Suzana in Nataša Brajdič, Samanta Baranja in Sandra Levačič. Ocenjevala jih je 11- članska strokovna žirija, ki so jo sestavljali nastopajoči glasbeniki, pokrovitelji, predstavniki mestne občine, predstavniki Romov, medijev in občinstva. Po treh nastopih, v večernih oblekah, tradicionalnem romskem oblačilu in kopalkah, pa je zmagala, tako kot na vseh lepotnih tekmovanjih, najlepša med najlepšimi, 19. letna frizerka, Andreja Horvat s Pertoče. Naslov prve spremljevalke je osvojila romska miss Slovenije v letu 1994 in mednarodna romska miss v letu 1995, 16. letna Doris Horvat s Pušče. Tretje mesto pa 17. letna Nataša Brajdič iz Krškega. Naslov miss fotogeničnosti, pa je žirija podelila 17. letni Sabini Horvat iz Vanče vasi. Tri najlepše se bodo prihodnje leto udeležile tradicionalnega lepotnega

tekmovanja, mednarodnega izbora romskih lepotic, v makedonskem Ohridu.

CIGANSKA NOČ NA GRAJSKEM DVORIŠČU

Tatjana Avsec

Čudovito grajsko dvorišče, sredi mursko-soboškega parka, je bilo 12. julija letos že drugič prizorišče kul-

turno-zabavne prireditve z imenom Ciganska noč. Organiziralo jo je Romsko društvo Romani union občine M. Sobota, v sodelovanju z občinsko ZKO, kar kaže na dobro sodelovanje in povezanost med omenjenima organizacijama.

Za prijetno glasbeno in plesno vzdušje sta poskrbeli skupina Šukar in Trio Langa (romska skupina iz Pušče), predstavil pa se je tudi del romske folklorne skupine iz Novega Mesta. Okoli petsto ljudi, med katerimi ni bilo nič manj Neromov kot Romov, ki jih je Ciganska noč privabila iz različnih koncev Slovenije (Novo Mesto, Ljubljana, Krško...), se je trlo na plesišču. Člani romskega društva pa so budno skrbeli, da ni nihče ostal lačen ali žejen. Celotno zabavo je popestrilo še napeto pričakovanje ob žrebanju vstopnic, za kar so s simpatičnimi nagradami poskrbeli številni sponzorji iz Prekmurja.

Ciganska noč je bila ciganska noč v pravem pomenu besede, saj se je plesalo vse do zgodnjih jutranjih ur in to tako, kot se pleše samo na ciganski noči. In tisti, ki so to noč doživeli, se bodo naslednje leto prav gotovo vrnili.

Posebna vrednost prireditve je v tem, da privablja tudi neromsko prebivalstvo in tako omogoča spoznavanje romske kulture in Romov nasploh skozi neposredno druženje in zabavo. In po obisku sodeč je to izredno privlačno. Naj bo to zgled in pouk nekater-

im občinam na Dolenjskem, ki se s predsodki otepajo odstopiti kulturni prostor za prireditve svojim someščanom Romom.

DNEVI ROMSKE KULTURE V MURSKI SOBOTI

Dr. Pavla Štrukelj

Romsko društvo Romani Union občine M. Sobota je tudi letos organiziralo in pripravilo dneve romske kulture in jih označil kot Tradicionalni mednarodni romski tabor, ki je potekal že drugo leto. Na tabor so bili povabljeni tudi Romi iz sosednjih držav.

Program tabora je obsegal vrsto dejavnosti, ki so obsegala predavanja o romski zgodovini in umetnosti, predvsem o glasbeni in plesni dejavnosti v preteklosti. Znana je vrsta slavni romskih glasbenikov že pred nekaj stoletji, ki so bili znani po vsej tedanji Evropi. Druga predavanja so obsegala romsko tradicionalno izročilo in jezik, zunanje psihološke vplive na romskega človeka, spoznavanje romske družine v obliki

Večer poezije

foto: Nada Žgank

delavnic in druge teme. Posebej je potrebno omeniti predavanje Jožeka Horvata-Muca, ki je udeležencem govoril o svojem romskem jeziku.

Rdeča nit vseh tabornih dni je bila, da se v pogovore in razpravljanja vključi čimveč mladih Romov. Tako je bil tabor izredno dejaven in živahen, aktivno so sodelovali vsi romski udeleženci, predvsem mladi in tako zelo pripomogli k uspešni uresnitvi predvidenega programa. Pokazali so veliko željo po spoznavanju svoje tradicionalne kulture, izredno discipliniranost in delavnost, posebej na jezikovnem področju.

foto: Nada Žgank

Dr. Pavla Štrukelj in Jožek Horvat - Muc

foto: Nada Žgank

Vse priznanje gre prireditelju, to je romskemu društvu in vodji tabora J. Horvatu-Mucu, ki je s svojimi sodelavci tako dobro vodil tabor, pri tem pa pokazal mnogo znanja in veliko delovne sposobnosti.

Ob tem taboru je mogoče izraziti nekaj misli, ki govorijo o nujnosti takih ali podobnih srečanj med našimi Romi. Tako organizirano zborovanje je zelo pomembno za Rome. Na njem se lahko bolje seznanijo s svojo tradicionalno kulturo, kako jo vrednotiti, ohranjati, kako pomembno je izobraževanje na vseh področjih, še posebej, kar zadeva jezikovno kulturo. To je pomembno predvsem za romsko mladino, da bo začela svojo kulturo bolj ceniti in v tem smislu bolj ustvarjalno živeti. Etnična in jezikovna kultura Romov v Sloveniji je še vedno živa in prisotna, vendar ne dovolj priznana. Čeprav vemo, da ta skupnost sprejema spremembe iz okolja, sodoben način življenja, je v njihovi sredini še vedno ohranjena rodovna podoba, ki izraža lastno identiteto. Romška kulturna stvarnost mora biti dinamična, ko sprejema tuje vplive, pri tem pa mora ohranjati in vrednotiti svojo kulturo, oplemeniteno z večjim kulturnim obzorjem.

Letošnji romski tabor je ponudil kar nekaj idej o nadaljnjem delu in o pomenu organiziranih medsebojnih druženj. Na njih resnično oživljajo rodovna izročila, proučujejo jezik, širijo kulturno obzorje in snujejo družabna srečanja, ki so

najboljši način medsebojnega spoznavanja.

Povedati je potrebno tudi, da je tabor popestrila romska folklorna dejavnost in nastopi mladih ustvarjalcev s pesmimi in pisano besedo.

Ob koncu tabora so udeleženci imeli ekskurzijo po Prlekiji, ki je bila kulturno usmerjena. Ogleдали so si določene kulturne spomenike in rojstno hišo Frana Miklošiča, ki je bil eden prvih raziskovalcev romskega jezika v Evropi.

Še nekaj je potrebno dodati. Udeleženci so se na tem taboru

seznanili tudi z načrtom, ki je vseboval sodobno ureditev naselja Pušča. Načrt so izdelali v Ateljeju RPS M. Sobota d.o.o. Ta primer naj bi pokazal, kako bi se ta dela lahko nadaljevala v drugih romskih naseljih. Zanimiva tema, ki je vzbudila živahno razpravo.

Ob spominu na tako uspeli romski tabor izražam samo željo, da bi ta romska prireditev dobila v bodoče večjo podporo naše družbe in tako omogočila še številnejšo udeležbo naših Romov na taboru.

DRUŽINA

DADE PUKANO

DEDEK - GLAVNA OSEBA V FAMILIJI

UNAJŠI FAMILIJI SE JE SEDAJ TA LETA ZELO VSE SPREHVALO
VSA TA LETA NAZAJ JE BIL ONI, V NAŠEM NASELJU,
GLAVNA OSEBA, SEDAJ HVALA BOGU NI VEČ TAKO,
ON JE ODLOČIL O VSEM, VSE JE MORALO BITI KOT JE
REKEL ON.

NAMA PUKANI - STARA NAMA

ONA JE BILA ZA NAS ZLATA OSEBA, DOBKEGA
GRCA - ONA NAS JE IMELA ZARES KADA NE SE ENO
VSE SAHO JE TO HODO, KO JE MORALA VEČKRAT
POSLUŠATI DETIJA, ON JE ZAVLES STROGA
OSEBA, SAJ JE SEDAJ SE TUDI SAHO GA VSE
KI NE POSLUŠAMO

DE DADE - OEE

OEE JE GLAVNA OSEBA DRUŽINE, SKRBI SKRATKA
ZA VSE, VSAH JE STROGA O VSEH

HAMA

HAMA SKRBI ~~SKRBI~~ ZA GOSPODINSTVO,
NI TAKO STROGA KAKOR OEE, NA SKRBI IMA
TUDI OTROKE, HAMA SKRATKA JE TUDI GLAVNA OSEBA
V DRUŽINI.

- BRAT, SESTRA SE STAVLJAO DRUŽINO

O taboru tako ali drugače

utrinki udeležencev

... in smo plesali

foto: Nada Žgank

Letos sem se že drugič udeležila tabora. Tu se srečujemo mladi Romi iz različnih koncev Slovenije. Prvo leto nas je bilo le nekaj, letos enkrat več. Upam, da bo vsako leto več mladih Romov, ki se bodo zanimali za zgodovino, jezik in še marsikaj drugega o svojem narodu. Na taboru smo poslušali predavanja, imeli pa smo tudi različne delavnice, pri katerih smo delali razne plakate ipd. ter se med seboj pogovarjali o različnih stvareh. To leto je bila glavna tema ljubezen. Že zdaj se veselim tretjega mednarodnega romskega tabora v Murski Soboti.

Nataša Brajdič

Menim, da je ta tabor ena najdragocenejših stvari, ki so se v zadnjem času porodile v sami romski skupnosti pri nas. Čeprav obstajata v Sloveniji že dva vsakoletna tabora za Rome, pa se seveda ne moreta enačiti s pomembnostjo tega, ki je nastal med romsko mladino samo in ki je zato resnično romski tabor. Čudovito je bilo opazovati mlade Rome iz različnih pokrajin in romskih skupin (srbski, dolenski, prekmurski), kako so se med seboj spoznavali, presenečeni odkrivali razlike in podobnosti v načinu življenja, običajih in jeziku,

pa vendar oblikovali močan občutek skupne pripadnosti. Vedoželjno so spoznavali svoje korenine, zgodovino, lepoto jezika, kulture in umetnosti. Tabor je v njih zbudil spoznanje in

zavest o pomembnosti ohranjanja svoje pripadnosti, identitete, svoje kulture in jezika, dal jim je moč, pogum in večjo samozavest pokazati nase kot na Roma (tudi tistim, ki tega še ne znajo sprejeti). Naj o tem govori izjava enega izmed udeležencev tabora: "Doslej me je bilo velikokrat sram s svojo družino se sprehajati po mestu, odslej me ne bo nikoli več."

Tatjana Avsec

SKUPINA ŠUKAR NA SHODU ROMOV V ČAST ROMSKE ZAŠČITNICE SARE

Igor Misdaris

Ne vem, kaj nas vse skupaj žene, da že tretje leto zapored odhajamo v Francijo, v Stes Maries de la Mer, na praznovanje dneva sv. Sare. Vedno znova se vračamo domov polni novih vtisov, prepričani, da se bomo naslednje leto vrnili. Pokrajina, tako močvirna kot nikjer drugje, narava, tako prepričljivo pristna in domača, močvirne ptice, divji konji in besni biki. In seveda ljudje, predvsem Romi. Camarque je njihova pokrajina. Zdaj tudi naša. Ne vem, če bi se kje na tej "žogi" počutili bolje kot prav tu. Bivanje v Franciji nam pomeni oddih, priložnost za skupno, neobremenjeno druženje, čas, ki si ga vzamemo za pripravo novih pesmi in predvsem čas, ki je namenjen izključno nam.

Romi so stalni prebivalci mesteca, toda živijo izven samega centra na svojem stalnem prostoru. Pravijo, da so divji in vsiljivi. Tuhette, naša francoska prijateljica jih zelo dobro pozna in je stalna gostja njihovega tabora, zato tudi nas

lepo sprejmejo. Žena njihovega starešine je šefinja vseh tistih žensk, ki se ti neštokrat skušajo približati in te prepričati, da vzameš košček školjke za srečo, ki jo seveda potem drago plačaš. Med njimi ni veliko glasbenikov in večinoma so že pozabili svoje stare romske pesmi, tako da zdaj tako kot večina francoskih Romov, igrajo špansko obarvano glasbo. Z veseljem prisluhnejo tudi našemu igranju, ki spodbudi dve majhni deklici, da le pričneta s petjem neke stare, že zdavnaj pozabljene romske pesmi.

Letos smo že čisto domači. Seznanjeni smo s potekom dogajanj, poznamo vse nam pomembne Francoze in skoraj vse Rome. Tako kot lani so španski Gitanosi (glasbena skupina) zavzeli prostor v centru vasi. Delujejo nevarno in temačno, toda ko se z njimi spoznaš, zate ni več problemov. Prostor, v katega najraje zahajajo in igrajo, je majhen lokal tik ob cerkvi. Tu je njihovo kraljestvo in Bog ne daj, da ga kdo oskruni. Toda mi ne bi bili mi, če tudi tam ne bi poskusili. Zaigrali smo nekaj svojih pesmi (seveda med tem, ko so oni počivali). Ljudje so se zbrali in nas poslušali. Prišla je prva runda pijače in

potem se je začelo. Majhna provokacija najbolj vnetega "Španca", ki zarine svoj obraz v mojega in mi z glasnim krikom pomaga "peti". Šef lokala posreduje in prijateljsko prepriča gospoda, da bo v njegovem lokalu Šukar lahko vedno igral, saj se poznamo že tri leta. Zaigramo še dve pesmi in povabimo Gitanose, naj zaigrajo. Pristanejo in igrajo, mi pa sodelujemo s ploskanjem. Po nekaj pesmih Gitanosi vračajo udarec in povabijo nas, da prevzamemo. Tokrat tudi oni sodelujejo. Zdaj se že dobro poznamo.

Sinti iz Piemonta (Italija) so vsekakor najbolj glasni. Njihov vodja je Barba Taro, poslanec v skupščini, ki je bil tudi sam glasbenik. Vse do ženine smrti je igral diatonično harmoniko. Zdaj pravi, mu njegova ranjena duša tega ne dovoli. K njim smo povabljeni na obilno kosilo.

Po kosilu smo spet pri tamburah. Igramo dokler nam sonce in vino tolčeta v glavo. Pridruži se nam Tarov nečak, ki ima okoli 45 let. Kako lep glas! Vokal za pokanje kozarcev. Skupaj zapojemo in zaigramo nekaj napevov in se odpravimo na zasluženi počitek.

Skupina Šukar igra pred cerkvijo

Utrinki iz ulic Stes Maries des la Mer

foto: Nada Žgank

Zvečer smo pri Manuših. To so francoski Sinti. Med njimi je vedno najlepše. Prihajajo iz okolice Strasbourga. V svojih vrstah imajo zelo dobro skupino, ki igra manuches jazz. Čači je pevka, katero vsi občudujemo. Njena brata igrata kitaro in violino, njihova bratranca, oba slepa, kitari, na basu pa je edini Francoz-Nerom med njimi. Igrajo tudi nekaj naših pesmi. Najbolj všeč jim je Dobri den, z naše prve kasete. Pisla je njihova šefinja, ženska, ki združuje vse lepe lastnosti: je filozof, poznavalka in ljubiteljica vsega lepega. Je zelo cenjena in poznana med vsemi Romi. O njej so posneli celo film. Povabi nas na kosilo. Sabina, naša etnologinja, nam pove, da bo tam tudi glavni pevec Gipsy Kingsov. Vabilo z veseljem sprejmemo. Nicola je res prišel. Okrog njega so se gnetli otroci, ki so lovili avtograme, mamice, ki so se želele fotografirati z njim ter snemalne ekipe, ki so lovile znan obraz. Sediva eden nasproti drugemu. Izmenjujeva vljudnostne besede. Čeprav ne znam francosko, se delam kot da mi je vse jasno. Po kosilu zaigrajo domačini z gostom, romunskim čelistom, ki bo menda postal njihov stalni član. Manuši igrajo, Nicola pa postaja nervozen, ker se mu mudi. V tem posreduje Pisla, ki nas povabi, da zaigramo. Nicola se že odpravlja, a ga Pisla prepriča, da je vredno ostati in nam prisluhniti. Zaigramo štiri udarne pesmi. Všeč so mu. Njemu in njegovemu sinu, s katerim bo zdaj formiral novo skupino. Ostaneta še nekaj časa.

Ob večerih, ko ne igramo v romskih taborih, smo v lokalu Les Arneles, ki je nekakšno zbirališče vseh tistih, ki nekaj pomenijo v

tem kraju. Tu ponavadi igra Boy, romska legenda tega območja in izvrsten kitarist. Letos prvič slišimo njegovo sestro Negrito, ki izjemno poje. Že kot deklica se je ukvarjala z izvajanjem romskih pesmi. Ko je zvedela, da smo prisotni, je izrazila željo, da bi nas poslušala in zapela z nami.

V Stes Maries de la Mer je vse dogajanje vezano na cerkev. Cerkev je tista, ki prireditev vzdržuje in ki si prizadeva za Rome. Pater Claud je Manuš in je edini romski pater v Franciji. Ljubi dobro glasbo in dobro kapljico. Lani smo igrali na birmi Pisline vnukinje, letos pa nas je pater Janick, ki drži najbolj

čustvene maše sprave, zaprosil, da igramo na maši za bolne. Zaigrali smo tri balade. Bili so navdušeni. Naslednjega dne je igrala v cerkvi Chico, druga veja Gipsy Kingsov. Cerkev je bila nabito polna. Tudi mi smo poslušali.

Vedeli smo, da bomo na sam dan sv. Sare srečali legendo flamenka, Manitasa de Plato. Res je bilo tako. Čeprav star in že dokaj

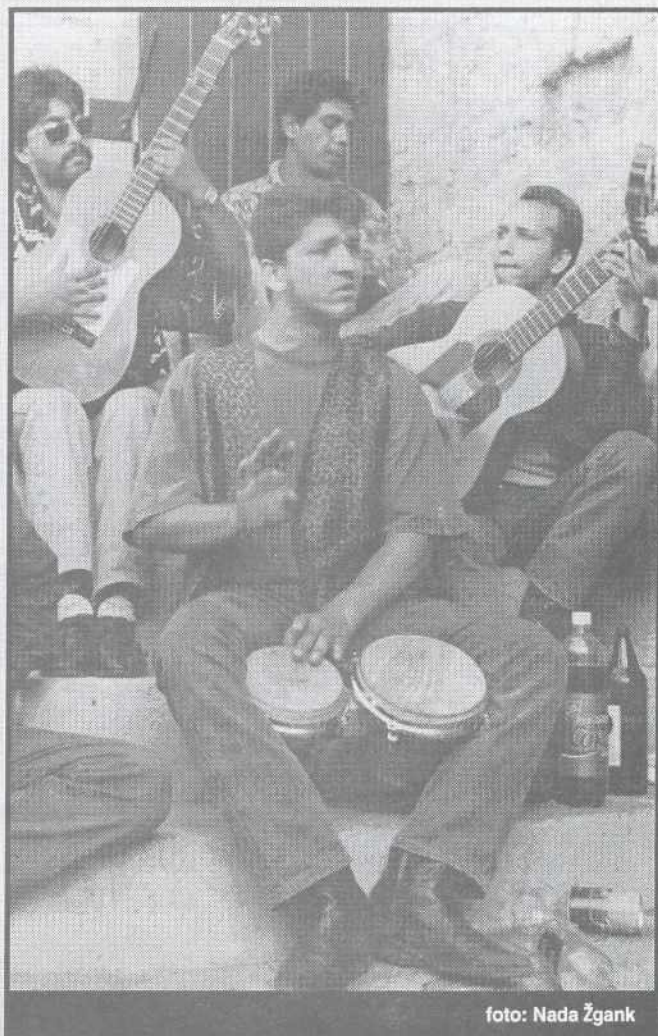

foto: Nada Žgank

onemogel, še vedno ve, kako je treba pozirati fotografom in snemalcem.

Letos smo ponovno snemali. Vse dogodke bomo spravili v dokumentarni film, ki je trenutno v procesu montaže.

Prav tam v Franciji je nastala tudi pesem, ki jo bomo posneli z Zoranom Predinom. Zoran je bil z nami in mu je bilo neznansko všeč, tako da si je že rezerviral prostor za naslednje leto. Čez nekaj dni odhajamo zopet v Francijo, v Barr blizu Strasbourga, k Pislji in njenim Manušem, na Fete de Vendange (praznovanje ob trgatvi). Veselimo se tega in ponovnega snidenja z vsemi prijatelji, ki smo si jih po lastni "krivdi nakopali na grbo" za vse življenje.

ROMSKA GLEDALIŠKA SKUPINA NA LINHARTOVEM SREČANJU PODEŽELJSKIH GLEDALIŠKIH SKUPIN

Tatjana Avsec

Romska gledališka skupina iz Murske Sobotne ima za seboj že kar nekaj lastnih predstav in predstavitev in je tudi ena prvih amaterskih dramskih skupin v Murski Soboti, ne le romskih. Pri svojem delu so usmerjeni k ohranjanju lastnega kulturnega izročila, tako jezikovnega kot tematskega. Na odru uprizarjajo romske legende in zgodbe iz življenja Romov.

Letos so se že drugič udeležili Linhartovega srečanja podeželskih gledaliških skupin, ki je

Utrinki s plaže

foto: Nada Žgank

bilo 21. septembra v Gornjem Gradu. Zadnji v nizu dvanajstih predstav različnih gledaliških skupin, so zaokrožili celotno prireditev s predstavo Ratfalu paunji (Krvava voda), v avtorstvu in režiji zakoncev Jožeta Horvata in Monike Sandreli. Ratfalu paunji je prirejena romska legenda, ki govori o usodi romskih družin in razlogu zakaj so se Romi ob zapustitvi pradomovine Indije razdelili v dve skupini.

Pred polno dvorano so predstavo uspešno odigrali in poželi močan aplavz s šopkom cvetja in veliko sončnico. Organizator je ob zaključku izrazil spodbudno pohvalo in obljubil

tudi strokovno pomoč za nadaljni razvoj takšnih skupin.

SEMINAR ROMSKE FOLKLORE

Uredništvo

Romsko društvo Romani Union M. Sobota je 23. novembra 1996 organiziralo enodnevni seminar romske folklore oz. romskih plesov v Murski Soboti. Seminar je bil namenjen mentorjem vseh delujočih romskih folklornih skupin Slovenije in tudi mladim Romom, sedanjim plesalcem, ki se želijo usposabljanje za mentorstvo. Udeleženci so si izmenjali izkušnje pri delu, govorili o romskih plesih in pripravili tudi koreografijo. Organizator upa in želi, da bo ta seminar podlaga in spodbuda k strokovnejšem nadaljnjem delu na področju ohranjanja in razvoja plesne dejavnosti Romov v Sloveniji. Več naslednjič.

IZ CIGANSKE DUŠE

ANDARI ROMANI ILO

“Ciganska poezija! Čeprav nenapisana, živi in s silno močjo govori o ljudstvu, ki je prav takšno kakor njegova poezija, kajti poezija je to ljudstvo samo in njen jezik je resnica sama. Določnejša je kakor poezija katerega koli drugega ljudstva... Ni dvoumna, ker je črnooka, temnopolta. Premalo bela za bele in premalo črna za črne. Visi nekje vmes. In zmeraj sama. V nenehni borbi s časom in z nepismenostjo. Odkrita in jedernata. Brez sramu, ker je otroško naivna in neposredna. Do skrajnosti preprosta, da bi preprosto pripovedovala o življenju, ki teče, teče in ničesar ne prinaša, ničesar ne odnaša; tudi ne še tako majhnih sprememb v navadah pri preseljevanjih. Začudene oči neznanih pesnikov, ki se ne znajo igrati z verzi, pripovedujejo o svojih težavah v svetu, o primitivnem dojetanju življenja, ker morajo pripovedovati. Zaradi vsega tega je ta poezija pristna. Iskreno preklinjajoča poezija, otroško začudena, užaljena in sramežljiva. Gola, kadar je dekle golo, vznesena ob vsem, kar se imenuje mladost, nikoli nasičena, in dih ji zastaja ob pisanem in zlatem nakitu, ob svilenih in žametnih oblekah; poezija nedosanjanih konj, ki so simbol plesov, svobodnega tavanja po svetu in tragike ljudstva, ki je izgubilo pot velike vrnitve.” Vse to in še mnogo več sta v spremni besedi knjige z naslovom Ciganska poezija zapisala njena avtorja Rade Uhljak in Branko V. Radičević.

Ciganska poezija je v slovenskem prevodu izšla pri Državni založbi Slovenije v Ljubljani, leta 1978. Prevedel jo je Ivan Minatti.

32 Vse sledeče pesmi so iz omenjene knjige.

Ojme, bog, veliki gospod,
ali me vzemi, ali mi daj živeti.
Ne vidiš, o bog, kaj si storil z nami?

Velik gospod si
in najvišja oblast.

Lahko si privoščiš, karkoli se ti zahoče.

Kako da sem ti, bratec, jaz napoti ?

Kako da so ti napoti moji otroci?

Čemu si mi to noč razodel:

ne bom te vzel, niti pustil živeti,

dodobra te bom zmrcvaril!

Sebe poglej, gospod bog.

Poglej, kako si visok in mogočen.

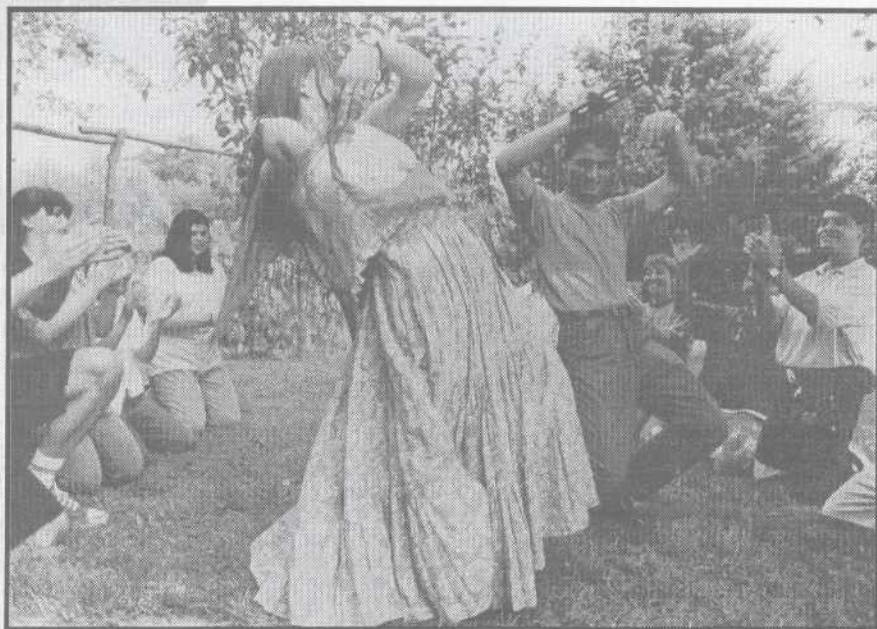
Vzemi si k srcu tole, kar pravim:

vse si na tem svetu,

zato ne počenjaj

takih budalosti.

Zapiši si za uho, kar pravim, gospod bog.

ŽELJA

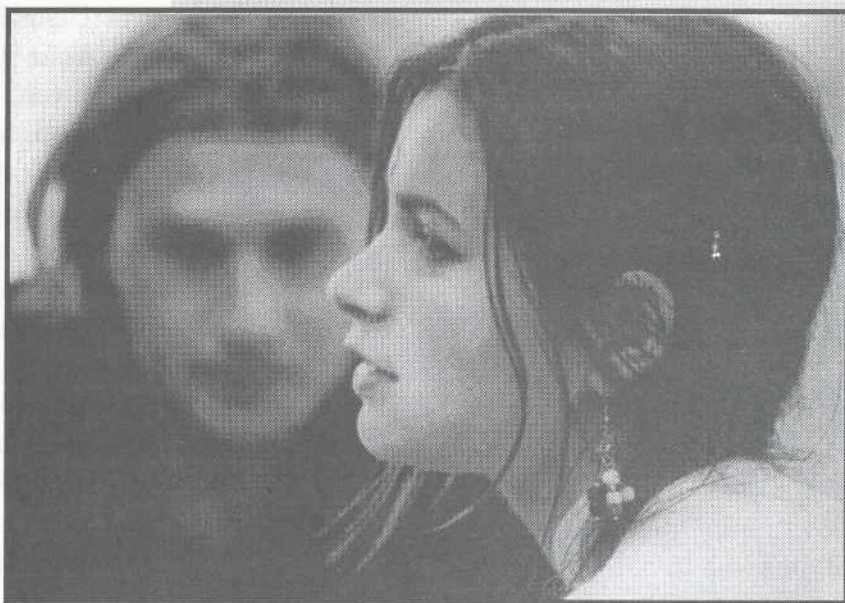
Vse, kar vidim z očmi,
bi pograbil z rokama.
V vse zagrizel z zobmi,
z ustnicami poljubil.

ŽENI, OČEI

Poženi, poženi, oče,
naj pokajo konopci.
Dohiteli naju bodo ti črni pesjani
z velikimi motikami,
z železnimi vilami
zaradi ukradenih konj.

PREPIR

Rekel sem ti,
da me pusti pri miru,
da mi ne hodi na jetra.
Moja mati je zgrabila perilnik.
Lopnila me je s perilnikom po
glavi.
Moja žena je skočila na skrinjo.
In skrinja je šla k vragu.
Mile je pograbil motiko.
Stekel za njo kot obseden.
Če bi jo dohitel,
bi jo z motiko premlatil.
Ta čas pa je stari poskočil
kot žrebec in mi razparal hlače.

DEKLICA IN ROŽA

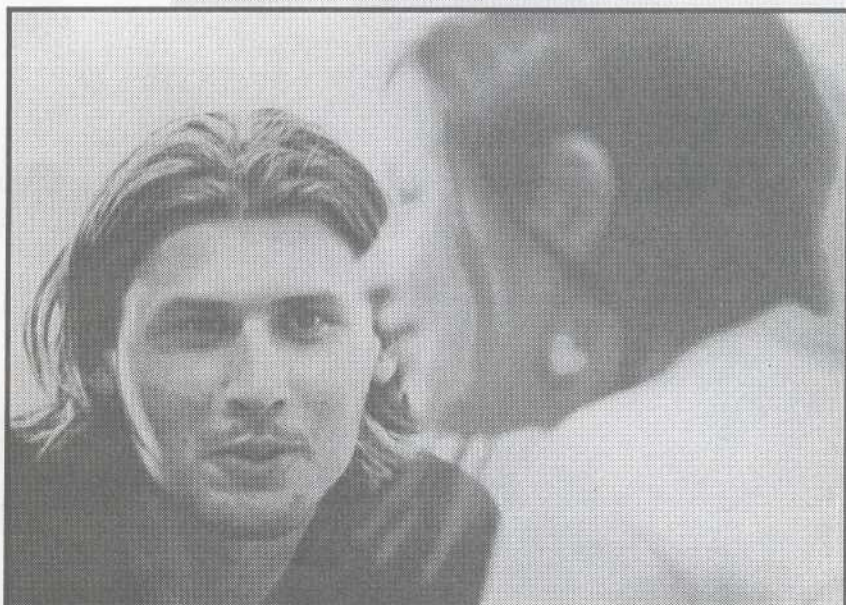
Rase mi roža
pod okencem.
Naj rase.
Če rase.
Rasto mi prsi
pod haljico.
Naj rasejo.
Če rasejo.
Odrigala bom cvet
in ga med nedra vsadila.
Naj išče.
Če išče.
Odpel me bo.

LEPOTICA

Dobro jutro, lepótica!
Za tvoje oči je tisočak premalo.
Za tvoje prsi bi se deset let potikal po svetu.
Za tvoje ustne bi govoriti pozabil.
Za tvoji stegni bi šel za zapaha.
Dobro jutro, lepótica!
Zajaši zelenka in poženi v galop.
V gozdu te čakam.
S šotorom nerojenih otrok.
S slavci in hijacintami,
s posteljo od svojega telesa,
z blazino od svoje rame.
Dobro jutro, lepótica!
Če ne prideš, izderem nož iz hleba,
otresem z rezila drobtine
in ti ga zasadam v srce.

IZPROSI JO MATI

Vidiš, mati, ono deklico
poplesujočo v rdečem krilu?
Jo vidiš, mati?
Izprosi jo zame.
Najedel bi se melon.
Zaplesal v kolu.
Hoče se mi črnega vina.
Vidiš, mati, ono deklico?
Mrzla je postelja brez njenega telesa,
rame gole brez njenih rok.
Jedel bi melone.
Poplesaval v kolu.
Spala bi objeta do zore.

MOJ MALI SVET

MRO TIKNO THEM

LIST IZ MOJEGA DNEVNIKA....

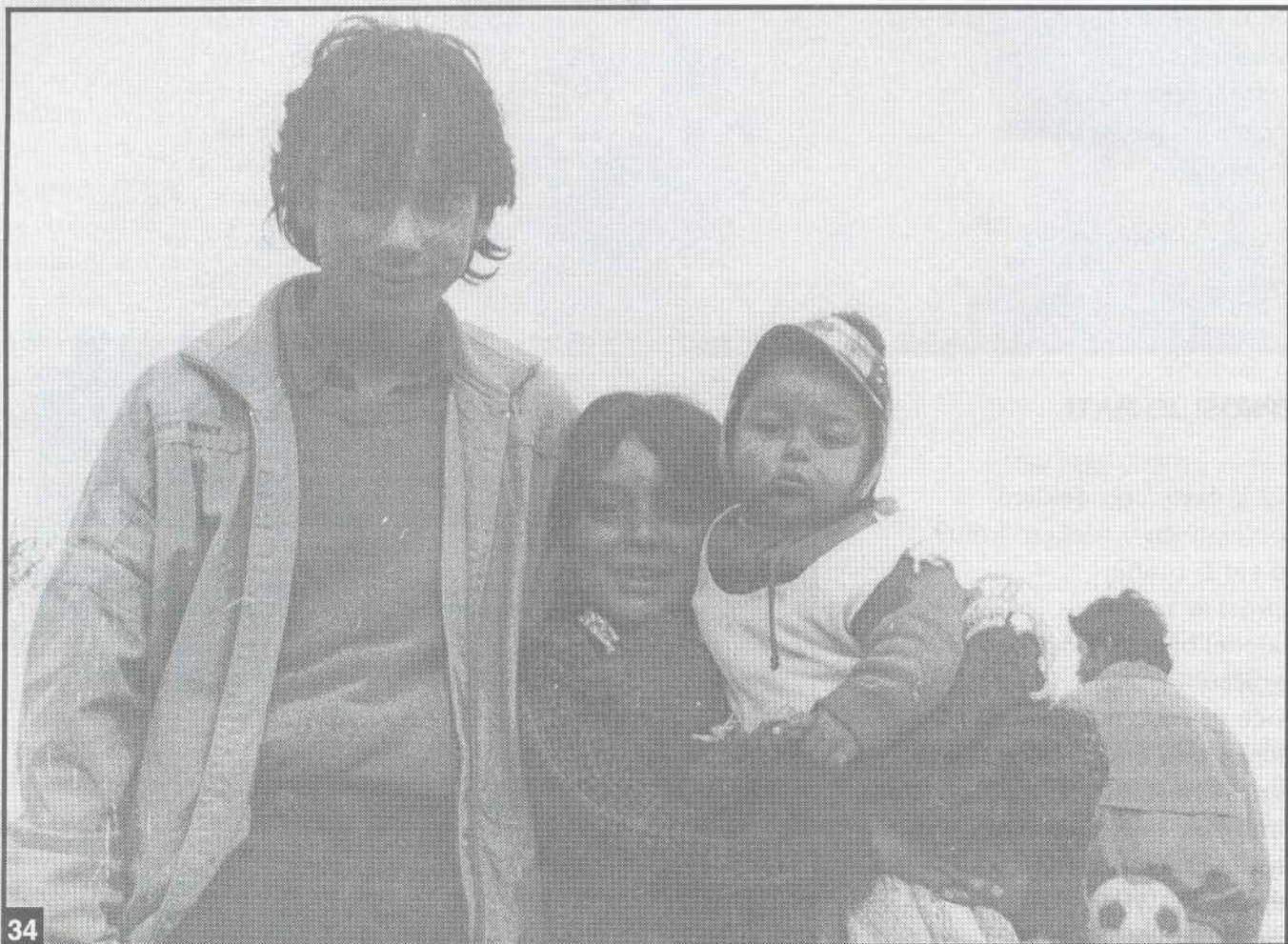
4. 5. 1989, danes je bil zame zelo težek, strahovit dan. Od strahu sem se kar tresla. Najraje bi prespala ta dan in se prebudila v novo, drugo jutro. Ne vem, komu bi to lahko razložila in zau-pala, zato upam, da boš ti moj pravi prijatelj, Dnevnik.

Ta dan se začne v šoli. Zjutraj, ko sem prišla v šolo, so mi povedali in razložili, da bom od danes naprej hodila v razred skupaj z neromskimi učenci in ne samo z Romi, kot doslej. Ne vem, kako naj ti to razložim. Skratka, preselili so me v drug razred s tujimi ljudmi, med otroke, ki me niso marali. Bilo me je strah in sram, ko me je socialna delavka pripeljala v razred - najraje bi zbežala.

Učiteljica, kateri nisem vedela imena, me je lepo pozdravila in predstavila učencem, ti pa so se na tihem posmehovali. Vedela sem, komu se smeji. Sedela sem sama v klopi, ki je bila v kotu učilnice. Sedela sem tako prvo uro med tujimi otroki ter čakala, kdaj bo konec ure. Ko je zazvonilo, se je pričelo tisto, česar sem se najbolj bala. Fantje so začeli divjati po razredu in metati zvezke, ki sem jih imela na klopi, mi prevrnili klop, me zmerjali, pljuvali, mi kričali "ciganka" in še marsikaj. Nisem spustila solze, toda čutila sem v sebi, da mi joče srce. Vsa sem se tresla in komaj uspela zbežati iz razreda. Mislila sem, da se več nikoli ne bom vrnila mednje. Komaj sem čakala, da grem iz šole in se vrnem domov k mami.

..... IN SEDEM LET KASNEJE

9. 9. 1996, hodim v 1. letnik poslovne šole v Črnomlju. Ko sem bila v osnovni šoli, mi na kraj pameti ni prišlo, da bom kaj takega dosegla. Veliko, veliko sem pretrpela, da sem prišla do srednje šole. Zdaj sem prava srednješolka in imam precej prijateljic in prijateljev. Tukaj sem enaka drugim. Nihče me ne zmerja, nihče me ne

pljuva in nihče ne meče mojih zvezkov po razredu. Upam, da bo za vedno tako. Moram vam priznati, da me je zelo strah, kako se bo izteklo. Moja največja želja je, da uspešno končam srednjo šolo in se začnem ukvarjati z romsko problematiko. Hočem nekaj storiti za svoj narod, mu pomagati in močno upam in želim, da bom to tudi dosegla. Zavedam pa se, da se bom morala zelo truditi in spustiti tudi kakšno solzo, preden bom dosegla svoj cilj.

Nataša Brajdič
Drnovo pri Krškem

MOJA PRIJATELJICA

Moja prijateljica je Marjana. Piše se Brajdič. Njen brat Dane je moj mož. Marjana rada dela in se tudi heca. Večkrat pride k meni na obisk. Tudi jaz grem k njej. Ko sva skupaj se največkrat šminkava.

Andreja Hudorovič
Novo Mesto

MOJA DRUŽINA

1. V družini se dobro razumemo
2. V naši družini se imamo radi
3. skozi vsak nekaj dela
4. pogdaj imamo sestanek
5. včasih se zelo razumemo
6. ko imamo rojsni dan vsakič nekaj dobim.
7. glavno besedo ima oči in mama.
8. držimo se pravil da po asvaltu ne hodimo.
9. ko gremo v trgovino nam mama nam pove da se pazimo avtomobilov.
10. sposojamo si stvari
11. ko gremo na obisk moramo biti pridni.
12. ko grem v šolo mi mama pove pamet v glavo
13. ko gremo z kolonijo na počitnice se moramo tudi držati pravil.

Azemina Demirović
Ljubljana

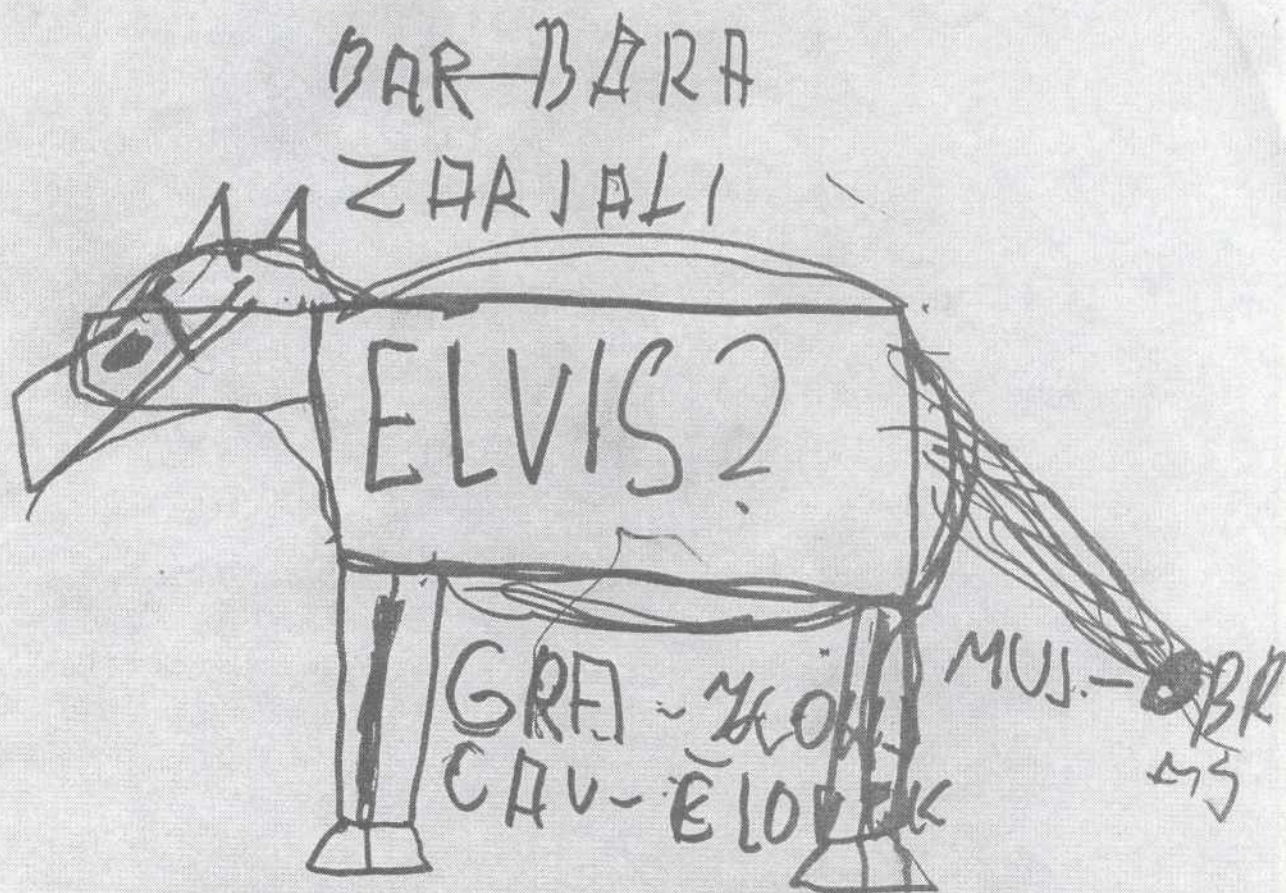
Moja družina živi v Žabjeku. Stanujemo v hiši. V družini je sedem ljudi. Oče Marko, mama Zdenka, brata Dalibor in Marko, sestri Davorka in Mladenka in jaz. Oče mami pomaga, seka in nosi drva, gre v trgovino in nabira gobe. Mama kuha, pere, lika in skrbi za otroke. Otroci hodimo v šolo in vrtec. Najlepše nam je spomladi, ko je toplo.

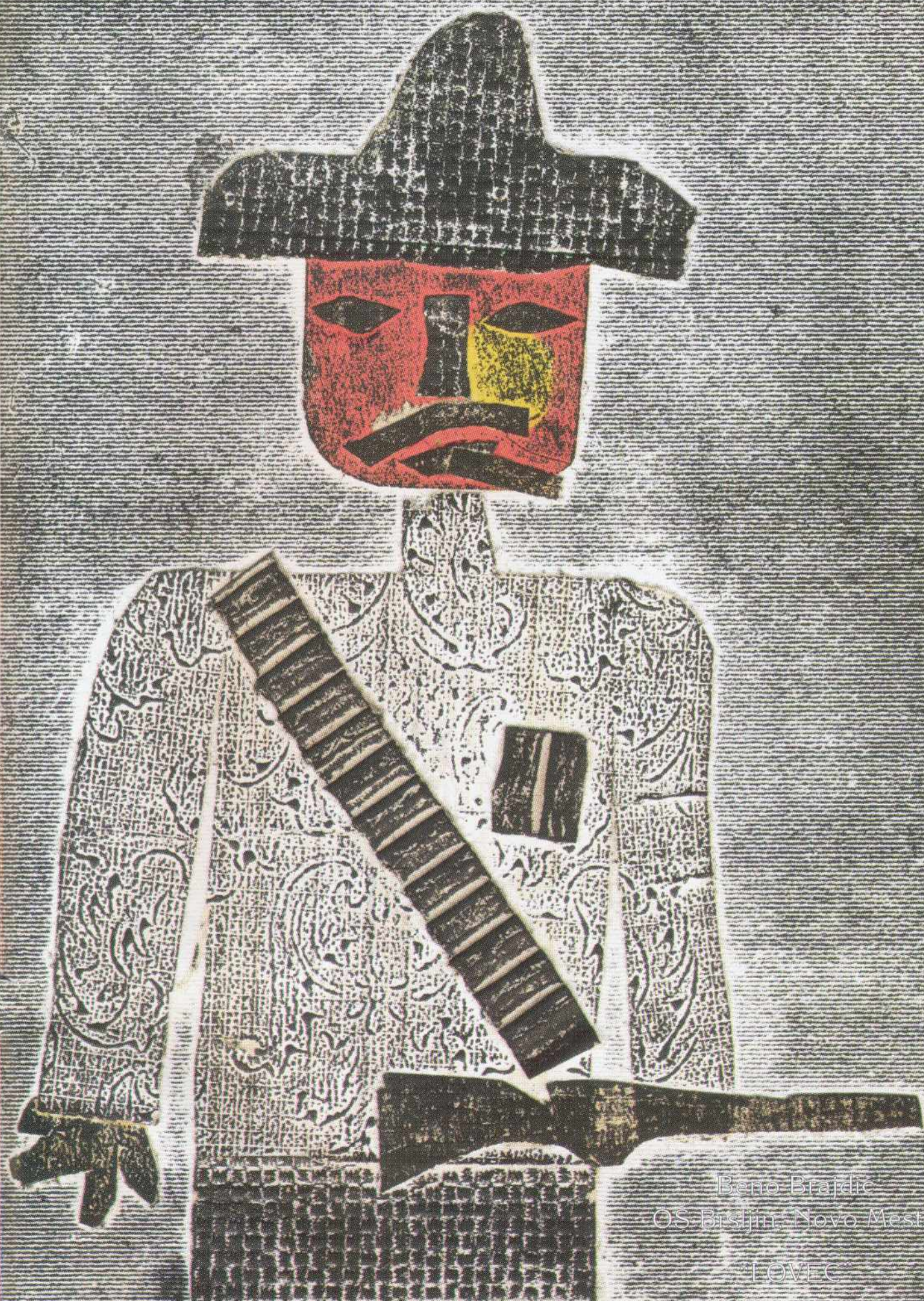
Jasmina Brajdič
OŠ. Bršljin, Novo Mesto

MOJ BRATEC

Moj bratec je Goran. Z njim se igram z žogo in tepeva se tudi. Jaz in Goran si nagajava. Midva sva dvojčka, zato se igrava skupaj. Kartava, vozi va se s kolesom, igrava se med dvema ognjema. Z drugimi pa igrava nogomet na travi. Imava rjave lase. Večkrat se loviva. Sva zelo dobra prijatelja.

Ilija Brajdič
OŠ Bršljin, Novo Mesto

Beno Brajdic
OS Brijuni, Novo Mesto

LOVEC

